

Formateringshåndbog (version 0.4)

af Kasper A. Bergholt, januar 2025

Indholdsfortegnelse

1	Introduktion.....	4
1.1	Formålet med denne håndbog	4
1.2	Hierarki over autoriteter	4
2	Retskrivning og formatering	5
2.1	Typografi.....	5
2.1.1	Konsistens	5
2.1.2	Kursivering	5
2.1.3	Indrykkede citater	5
2.1.4	Tegnsætning.....	5
2.2	Store bogstaver	5
2.2.1	Sammensætninger, afledninger og bestemthedsendelser.....	5
2.2.2	Navne, tilnavne og titler.....	6
2.2.3	Tider, dage, epoker og begivenheder	6
2.2.4	Kulturelle strømninger	7
2.2.5	Religioner, konfessioner, kirkeretninger og kirker	7
2.2.6	Geografi	7
2.2.7	Religiøse steder.....	7
2.2.8	Bøger, skrifter, tekstsamlinger og tekststykker.....	7
2.2.9	Leksikon over stavemåder	8
2.3	Tegnsætning.....	10
2.3.1	Punktum	10
2.3.2	Komma.....	11
2.3.3	Kolon.....	11
2.3.4	Semikolon	11
2.3.5	Bindestreg og tankestreg.....	11
2.3.6	Anførselstegn	12
2.3.7	Parenteser.....	13
2.3.8	Udeladelsesprikker.....	14
2.3.9	Apostrof	14
2.3.10	Tegnsætning i forbindelse med kursivering.....	14
2.3.11	Tegnsætning i forbindelse med fodnotehenvisninger	15
2.4	Tal.....	15
2.4.1	Romertal og arabiske tal	15
2.4.2	Taltegn og talord	15
2.4.3	Forkortelse af sidetal og årstal	15
2.5	Citater	16
3	Græsk og hebraisk	17
3.1	Introduktion	17
3.2	Græsk.....	17
3.2.1	Accentuering	17
3.2.2	Transskription	17
3.3	Hebraisk og aramæisk	18
3.3.1	Accentuering og vokalisering	18
3.3.2	Transskription	18

3.3.3	Dagesh og fordoblinger.....	20
4	Litteraturhenvisninger og litteraturlister	21
4.1	<i>Introduktion</i>	21
4.2	<i>Regler</i>	21
4.2.1	Informationernes rækkefølge	21
4.2.2	Personnavn eller ophav	21
4.2.3	Titel.....	22
4.2.4	Udgiver og udgivelsessted	22
4.2.5	Årstal.....	23
4.2.6	Udgave	23
4.2.7	Sidetal	23
4.2.8	Elektroniske ressourcer	23
4.2.9	Litteraturliste.....	24
4.2.10	'Ibid.', 'idem.', 'op. cit.' og 'loc. cit'	24
4.3	<i>Eksempler</i>	24
4.3.1	Introduktion.....	24
4.3.2	En bog med én forfatter	25
4.3.3	En bog med to eller tre forfattere.....	25
4.3.4	En bog med flere end tre forfattere	25
4.3.5	En oversat bog.....	25
4.3.6	En bog med én redaktør	26
4.3.7	En bog med to eller tre redaktører	26
4.3.8	En bog med flere end tre redaktører	26
4.3.9	En artikel i en antologi.....	26
4.3.10	En artikel i en artikelsamling af samme forfatter.....	27
4.3.11	En introduktion, et forord eller et efterskrift af en anden forfatter end bogens forfatter(e)	27
4.3.12	En genudgivelse eller revideret udgave	27
4.3.13	En bog under udgivelse.....	28
4.3.14	Et flerbindsværk.....	28
4.3.15	Et værk i en serie.....	28
4.3.16	En e-bog uden sidetal.....	29
4.3.17	En tidsskriftsartikel	29
4.3.18	En anmeldelse	29
4.3.19	En artikel i et opslagsværk eller leksikon	29
4.3.20	Et ordbogsopslag.....	30
4.3.21	En avisartikel	30
4.3.22	Et debatindlæg i en avis	31
4.3.23	En online magasinartikel eller et blogindlæg.....	31
4.3.24	En podcast eller radioudsendelse	31
4.4	<i>Særlige eksempler</i>	32
4.4.1	Encyclica.....	32
4.4.2	Koncildokumenter.....	32
4.5	<i>Author-date-henvisninger</i>	32
4.5.1	Introduktion.....	32
4.5.2	Informationernes rækkefølge	33
4.5.3	Eksempler	33
5	Henvisninger til antikke kilder og teologihistoriske hovedværker.....	36
5.1	<i>Skrifter inddelt i kapitler og vers</i>	36
5.1.1	Forkortelser.....	36
5.1.2	Angivelse af kapitler og vers	36
5.1.3	Oversættelse	37
5.2	<i>Skrifter inddelt i afsnit, paragraffer og/eller sektioner</i>	37

5.2.1	Forkortelser.....	37
5.2.2	Angivelse af afsnit, paragraffer og/eller sektioner.....	37
5.2.3	Oversættelse.....	37
5.3	<i>Skrifter inddelt i kolonner og linjer</i>	37
5.3.1	Forkortelser.....	37
5.3.2	Angivelse af kolonner og linjer.....	38
5.3.3	Oversættelse.....	38
6	Forkortelser	39
6.1	<i>Sproglige forkortelser på dansk</i>	39
6.2	<i>Primærkilder</i>	39
6.2.1	GT	40
6.2.2	NT	41
6.2.3	GT-apokryfer	42
6.2.4	GT-pseudepigrapher	42
6.2.5	Nærorientalske kilder.....	45
6.2.6	Dødehavsskrifter.....	45
6.2.7	Udgaver af GT	46
6.2.8	Filon	46
6.2.9	Josefus.....	47
6.2.10	Rabbinsk litteratur.....	48
6.2.11	Targumim.....	50
6.2.12	Papyrusser	51
6.2.13	De Apostolske Fædre.....	51
6.2.14	Tidlige kirkefædre og tidlige kristne skrifter	52
6.2.15	NT-apokryfer og -pseudepigrapher	55
6.2.16	Klassiske skrifter.....	57
6.2.17	Koranen.....	60
6.2.18	Thomas Aquinas	60
6.2.19	Martin Luther	61
6.2.20	Karl Barth.....	62
6.2.21	Koncildokumenter.....	62
6.2.22	Trosbekendelser.....	62
6.2.23	Hyppegt anvendte værker.....	62
6.3	<i>Sekundærkilder</i>	63
6.4	<i>Bibelothersættelser</i>	64
7	Ændringer i forhold til tidligere udgaver	64

1 Introduktion

1.1 Formålet med denne håndbog

Formålet med denne håndbog er at bidrage til typografisk og bibliografisk konsistens i danske fagteologiske tekster.

Flere steder trækker håndbogen kraftigt på *The SBL Handbook of Style* (2. udg.).

Der er stadig tale om en betaversion, så al respons er meget velkommen på kasper@akribi.dk.

Hele håndbogen er desuden frit tilgængelig på akribi.dk.

1.2 Hierarki over autoriteter

I retskrivningsspørgsmål er seneste udgave af Retskrivningsordbogen (herefter RO) højeste autoritet. Der skal tungtvejende grunde til at afvige fra denne. Hvad dansk sprogbrug angår henvises i øvrigt til Henrik Galberg Jacobsen og Peter Stray Jørgensen, *Håndbog i nudansk*, 6. udg. (København: Ordbogen A/S, 2013).

Men hensyn til formatering af litteraturhenvisninger, henvisninger til antikke kilder og forkortelser lægger anbefalingerne sit tæt op ad *The SBL Handbook of Style*, 2. udg. (Atlanta: SBL Press, 2014), der igen bygger på *Chicago Manual of Style*, 17. udg. (Chicago: The University of Chicago Press, 2017), herefter CMS.

Med hensyn til stavemåder for ikke-bibelske antikke egennavne henvises til lex.dk.

2 Retskrivning og formatering

2.1 Typografi

2.1.1 *Konsistens*

Hvis lister, kapitler, overskrifter, figurer, tabeller m.v. nummereres, skal de nummereres på samme måde gennem hele teksten.

2.1.2 *Kursivering*

Al fremhævelse i teksten skal ske med *kursiv*. **Fed** eller understreget skrift bør altså ikke anvendes, ligesom tekst heller ikke bør fremhæves med VERSALER.

Udenlandske ord (fx på latin) og transskriptioner sættes altid med kursiv (→3). Det gælder ikke for fremmedord, der er optaget i Retskrivningsordbogen, og heller ikke for fremmedsproglige egennavne.

Et nøgleord i Luthers teologi er *fides* (tro). Eller: Et nøgleord i Luthers teologi er tro (*fides*).

Efter nederlaget i 135 e.Kr. blev Jerusalem omdøbt til Aelia Capitolina.

Bogtitler og lign. kursiveres altid, hvis de har en kendt forfatter. Titler på kanoniske, apokryfe eller pseudepigrafe GT- og NT-skriver kursiveres altså ikke. Der anvendes ikke anførselstegn om bogtitler (se listerne →6.2.1-6.2.4).

Richard B. Hays redegør i *Echoes of Scripture in the Gospels* (2016) for ekkoer af Israels heligskrifter i blandt andet Lukasevangeliet.

Skriftforkortelser kursiveres, hvis skriftet har en kendt historisk forfatter (→6.2).

Ifølge Irenæus kan Gud kun kendes som Kristus (*ModKætt* 4.20.4). Skriftet *Mod kætterne* findes kun oversat til dansk i uddrag.

Tegnsætning i forbindelse med kursivering →2.3.10.

2.1.3 *Indrykkede citater*

Citater på fem linjer eller mere indrykkes altid. Kortere citater indrykkes kun for emfasens skyld, ellers indlejres de i den fortløbende brødtekst.

Der sættes ikke anførselstegn omkring indrykkede citater, og indrykkede citater afsluttes med punktum *før* henvisning, hvad enten henvisningen er en fodnotehenvisning eller en skrifthenvisning i parentes. (→2.3.7)

2.1.4 *Tegnsætning*

→2.3.

2.2 Store bogstaver

2.2.1 *Sammensætninger, afledninger og bestemthedsendelser*

Sammensætninger af propriier og appellativer, der ikke i sig selv er propriier, kan både skrives med stort og lille, og det afhænger især af, hvor indarbejdet i sproget sammensætningen er:

Galilæaforskningen (alternativt: galilæaforskningen), danmarkshistorie (alternativt: Danmarkshistorie). RO §12.10b

I sammensætninger, hvor første del er et flerleddet proprium, skrives begge led på samme måde, som når de står alene, og kombineres med en bindestreg: Bar Kokba-opstanden, von Rad-inspireret, Martin Luther-Selskabet. RO §12.10c

Afledninger til proprium skrives i udgangspunktet med lille: galilæer, grundvigianer, indremissionsk. RO §12.11

Navne, der skrives med stort, når de optræder med bestemthedsendelse, skrives også med stort, når de står uden bestemthedsendelse: Bibelen, den kristne Bibel, Jordanfloden, den vigtige Jordanflod. RO §12.12

2.2.2 *Navne, tilnavne og titler*

Personnavne (også i pluralis), øgenavne, kælenavne og tilnavne skrives med stort i betydningsbærende ord¹: Jens Hansen, Pontius Pilatus, Valdemarerne, Johannes Døberen, Døberen, Ivan den Grusomme, Knud den Hellige, Gorm den Gamle, Solkongen, Margrethe den Anden. RO § 12.2-3

Navne på religiøse og mytologiske skikkelser skrives med stort, når de anvendes som egennavne: Gud (men: en gud, gudskelov), Allah, Jehova, Astarte, Odin, Satan (men: en satan), Djæv(e)len (men: en djævel), Jomfru Maria, Buddha, Vorherre eller Vor Herre. RO § 12.3

Titler og titulaturer skrives med småt, også i bøjningsformer: pave, pave Frans, rabbi, rabbi Gamaliel, konge, kong Christian 6., kejser, kejser Augustus, dronning, dronning Margrethe, dronningen, kardinal, kardinal Ratzinger, imam, ayatollah, patriark, ærkebiskop, biskop, pastor, præst. RO § 13.3

Nogle særlige titulaturer skrives med stort: Deres Majestæt, Hendes Majestæt, Hans Kongelige Højhed osv. RO § 13.2

Titler og navne, der henviser til Gud eller en person i Treenigheden, skrives med stort: Gud Fader, Gud Søn, Gud Helligånd, Parakleten, Sønnen, Faderen, Treenigheden. RO § 12.3

Substantiver med "Guds" el.lign. som genitivbestemmelse skrives med lille, men med stort, når de står uden genitiv og i bestemt form: Guds rige, Riget, Guds hellige, den Hellige, Guds søn, Sønnen.

Pronominer og adjektiver, der henviser til Gud eller andre religiøse skikkelser, skrives med lille: den treenige/hellige/store Gud, Gud er treenig, Jesus og hans disciple, Gud sendte sin søn/Søn.

2.2.3 *Tider, dage, epoker og begivenheder*

År, måneder og dage (herunder festdage) skrives med lille: jubelår, januar, nisan, mandag, påskedag, pinse, juleaften, nytårsaften, store bededag, sankthansaften, yom kippur, ramadan. RO § 12.13c

Med stort skrives dog: Kristi himmelfartsdag og Mariæ bebudelsesdag. RO § 12.13c

Religiøse og mytologiske begivenheder skrives med lille: skabelsen, syndefaldet, Jesu korsfæstelse, korsfæstelsen, exodus, bar/bat mitzva, vesper, dåb, nadver, gudstjeneste.

Historiske epoker og perioder kan opfattes som proprium og kan derfor både skrives med stort og lille (det anbefales dog at begrænse de store bogstaver til særligt skelsættende og velafgrænsede begivenheder): antikken/Antikken, jernalderen/Jernalderen, romersk

¹ Med 'betydningsbærende ord' forstås ord, der ikke er konjunktioner, præpositioner, artikler og enkelte andre småord. En artikel, der står først i et flerleddet navn, skrives dog med stort, fx 'Det Kongelige Teater' (men: 'det nyistandsatte Kongelige Teater'); RO § 12.2.

jernalder/Romersk jernalder/Romersk Jernalder, reformationen/Reformationen, anden verdenskrig/Anden Verdenskrig, den franske revolution/Den Franske Revolution, antikkens Grækenland/Antikkens Grækenland (dog: det antikke Grækenland). RO § 12.13c

Det anbefales altid at skrive betegnelser som (det) andet tempels tid, den hellenistiske periode, græsk-romersk tid o.lign. med lille.

2.2.4 *Kulturelle strømninger*

Kulturelle strømninger skrives med lille: hellenismen, platonismen, modernismen.

2.2.5 *Religioner, konfessioner, kirkeretninger og kirker*

Navne på religioner skrives med lille: kristendom(men), islam, jødedom(men), buddhisme.

Konfessioner, kirkeretninger og tilsvarende opdelinger inden for andre religioner skrives også med lille: indremissionsk, den anglikanske kirke, den romerskkatolske kirke, katolicisme, protestantisme, essæisme, farisæisme, sunniislam/sunnisme, kirken, folkekirken (RO § 12.7), mormoner.

Navne på foreninger, sammenslutninger, institutioner, virksomheder, trossamfund m.v. skrives med stort i betydningsbærende ord: Frimenigheden Bykirken, Indre Mission (Kirkelig Forening for den Indre Mission i Danmark), Luthersk Mission, Jehovas Vidner, Mormonkirken, Jesu Kristis Kirke af Sidste Dages Hellige. RO § 12.7

Kirkebygninger skrives med stort: Aarhus Domkirke (men: domkirken (i Aarhus)), Hasle Kirke (men: kirken (i Hasle)), Christianskirken. RO § 12.8, 12.13b

2.2.6 *Geografi*

Geografiske områder skrives med stort: Genesaret Sø, Nildalen, Jordanfloden, Galilæa, Øvre Egypten. RO § 12.5

Navne, der skrives med stort, når de optræder med bestemthedsendelse, skrives også med stort, når de står uden bestemthedsendelse: den lange Nildal, den vigtige Jordanflod. RO § 12.12

Adjektiver afledt af geografiske navne skrives med lille: galilæisk, judæisk, paradisk, himmelsk.

Planetnavne skrives med stort, dog kan der vælges mellem Jorden og jorden, Solen og solen, Månen og månen, Mælkevejen og mælkevejen. RO § 12.6

2.2.7 *Religiøse steder*

Navne på religiøse og mytologiske steder skrives med stort, men med småt, når de anvendes metaforisk eller generisk: Eden, Paradis, et paradis for..., Paradisets Have, Himlen/Himmelen, Helvede, helvede på jord, Mekka, et mekka for RO § 12.5

2.2.8 *Bøger, skrifter, tekstsamlinger og tekststykker*

Navne på bøger, skriftsamlinger, kunstværker, manuskripter, sange, bibeloversættelser m.v. skrives altid med stort i første ord, også hvor første ord er en artikel; betydningsbærende ord i resten af titlen kan desuden skrives med stort (det anbefales dog ikke i lange titler): Bibelen, Talmud, Gamle testamente/Gamle Testamente, Det gamle testamente/Det Gamle Testamente (men: det nyoversatte Gamle testamente/Testamente), De apostolske fædre/De Apostolske Fædre, Septuaginta, Vulgata, Bibelen på hverdagsdansk/Bibelen på Hverdagsdansk. RO § 12.9

Med lille skrives dog: den nye/gamle/autoriserede (bibel)oversættelse.

Titler på manuskripter skrives altid med stort i alle betydningsbærende ord: (Codex) Sinaiticus, (Codex) Alexandrinus.

Navne, der skrives med stort, når de optræder med bestemthedsendelse, skrives også med stort, når de står uden bestemthedsendelse: Bibelen, en Bibel (dog: en bibel, når det er metaforisk eller generisk), den kristne Bibel. RO § 12.12

I forhold til indrebibelske inddelinger anbefales følgende regler:

(1) Samlinger af *hele bøger inden for GT* skrives med stort i første ord eller i alle betydningsbærende ord: Loven, Profeterne, Skrifterne, Det deuteronomistiske historieværk/Det Deuteronomistiske Historieværk.

(2) Inddelinger *inden for enkelte GT-skrifter* eller af *skriftdele på tværs af GT-skrifter* skrives med lille: pagtsbogen, eksodus-traditionen, de ti bud.

(3) Samlinger af *hele bøger inden for NT* skrives med lille: synopsen, pastoralbrevene.

(4) Inddelinger *inden for enkelte NT-skrifter* eller af *skriftdele på tværs af NT-skrifter* skrives med lille: bjergprædikenen, juleevangeliet, lignelsen om den barmhjertige samaritaner.

(5) Ord sammensat af proprier og appellativer kan både skrives med stort og med lille: Fadervor/fadervor, Filipperbrevshymnen/filipperbrevshymnen, Moseloven/moseloven). RO § 12.10b

Trosbekendelsers titel bør på dansk skrives med små bogstaver: den apostolske trosbekendelse, den nikænske trosbekendelse, den nikæno-konstantinopolitanske trosbekendelse, den athanasianske trosbekendelse, den kalkedonensiske trosbekendelse, den augsburgske bekendelse.

På latin bør titlerne skrives med store begyndelsesbogstaver og kursiveret: (*Symbolum Apostolicum*), (*Symbolum*) *Romanum*, (*Symbolum*) *Nicæum*, (*Symbolum*) *Nicæno-Constantinopolitanum*, (*Symbolum*) *Athanasium*, *Confessio Augustana*.

2.2.9 Leksikon over stavemåder

I det følgende mini-leksikon gives eksempler på de stavemåder, der bør anvendes. Eksemplerne omhandler især situationer, hvor der kan være tvivl om anvendelsen af store og små bogstaver, men også enkelte stavemåder for eksempelvis bibelske egennavne anføres. Her gælder det, at stavemåden i DO92 i udgangspunktet skal følges. Vær opmærksom på, at denne stavemåde kan adskille sig fra både engelske og tidligere danske bibeloversættelser.

Alexander den Store	Codex X (Sinaiticus, Alexandrinus, Vaticanus...)
anglikansk	de katolske breve
antikken/Antikken	de synoptiske evangelier
Assyrerriget	de ti bud (<i>ikke</i> : de 10 bud)
Bar Kokba	den (romersk)katolske kirke
Bar Kokba-opstanden	den anglikanske kirke
bar mitzva	den autoriserede oversættelse (af Bibelen)
bat mitzva	den danske folkekirke
Betlehem (<i>ikke</i> Bethlehem)	den Enbårne (men: Guds enbårne)
Bibelen (og: en Bibel; den kristne Bibel)	den evige/hellige/levende/treenige osv. Gud
bjergprædikenen	den græsk-romerske periode
buddhisme	den hellenistiske periode
De Apostolske Fædre/De apostolske fædre	den Hellige (men: Guds hellige)
Septuaginta	den Højeste
Vulgata	den Mægtige
Bibelen på Hverdagsdansk/hverdagsdansk	

den Salvede (men: Guds salvede)	Guds ånd
den store forsoningsdag	gudstjeneste
det andet tempel	han/ham (om Gud, Jesus og Helligånden)
det andet tempels tid	hellenisme(n)
Det deuteronomistiske historieværk/Det Deuteronomistiske Historieværk	hellenistisk tid
det første tempel	hellighedsloven (3 Mos 17-26)
Det Gamle Testamente/Det gamle testamente	Helligånden
Det Nye Testamente/Det nye testamente	Helvede (men: et helvede)
Djæv(e)len (men: en djævel)	Herodes' tempel
dommedag	Herren
dronning	Herrens (lidende) tjener
dronning X	himlen/himmelen (om den med skyer på)
Døberen (dvs. Johannes)	Himlen/Himmelen (om Guds sfære)
dødehavsrulle(r)/-skrift(er)	himmelfarten (om Kristi/Jesu himmelfart)
Dødehavsrullerne/-skrifterne	Himmeriget
dødsriget	hinduisme
dåb	Hærskarers Herre
Eden	Indre Mission
en Bibel	indremissionsk
essæerne	islam
essæisme	Jahve
evangelierne	Jehovas Vidner
evangeliet	Jesu korsfæstelse
exodus (begivenheden; alternativt: eksodus)	Jesus Kristus
Faderen	JHWH/JHVH
Fadervor/fadervor	Johannes Døberen
fangenskabsbrevne	Jomfru Maria
farao	Jordanfloden
farao X	jubelår
farisæerne	jul
farisæisme	juleaften
Filipperbrevshymnen/filipperbrevshymnen	juleevangeliet
folkekirken	jødedom(men)
forsoningsdagen (yom kippur)	katolicisme
frelsen	kejser
Frelseren	kejser X
Genesaret Sø	kirke (men: Bynavn Kirke)
Grædemuren	kirken
græsk-romersk tid	kong X
Gud	konge
Gud den Almægtige	korsfæstelsen
Gud Fader	kristendom(men)
Gud Helligånd	Kristi himmelfartsdag
Gud Søn (men: Guds søn)	Kristi/Jesu himmelfart
Guds enbårne (men: den Enbårne)	lignelsen om x (den barmhjertige samaritaner, den fortabte søn osv.)
Guds rige (men: Riget)	Loven (om GT-inddelingen)
Guds salvede (men: den Salvede)	Mariæ bebudelsesdag
Guds søn (men: Gud Søn)	Mekka (men: et mekka for ...)
	Mellemøsten (men: mellemøstlige)

menneskesønnen (om den litterære skik-
 kelse fra den antikke jødedom)
 Menneskesønnen (om Jesus)
 Messias (om Jesus)
 messias (om messias-skikkelser fra den an-
 tikke jødedom; messiaser i pluralis)
 middelhavsområdet
 mishna (om de enkelte afsnit i Mishna)
 Mishna (om tekstsamlingen)
 modernisme(n)
 Moseloven/moseloven
 nadver
 Nazaret (*ikke* Nazareth)
 Nildalen
 Nærorienten (men: nærorientalske)
 pagtsbogen (2 Mos 21-23)
 Paradis (men: et paradis)
 Parakleten (om Helligånden)
 pastoralbrevene (1 Tim, 2 Tim, Tit)
 pave
 pave X
 Pentateuken (1-5 Mos)
 pinse
 pinsedag
 platonisme(n)
 postmodernisme(n)
 Profeterne (om GT-inddelingen)
 profeterne (om fx profeterne i eftereksilsk
 tid)
 protestantisme
 påske
 påskedag
 Qumran
 Qumran-ruller(ne)/-skrifter(ne)
 rabbi
 rabbi X

ramadan
 reformationen/Reformationen
 Riget (om Guds rige)
 romerkatolicisme
 Romerriget
 sabbat
 sabbatsår
 saddukæerne
 saddukæisme
 Salomo (*ikke* Salomon)
 Salomos tempel
 sankthansaften
 Satan (men: en satan)
 senmodernisme(n)
 shiaislam
 Sinaj
 skabelsen
 Skriften (om Bibelen)
 Skrifterne (om GT-inddelingen)
 store bededag
 sunniislam
 synopsen (Matt, Mark, Luk)
 Sønnen
 Talmud
 Tempelbjerget
 templet
 Toraen
 Treenigheden
 trinitarisk
 Vorherre/Vor Herre
 yom kippur
 ypperstepræst
 zeloterne
 zelotisme
 Ånden (men: Guds ånd)

2.3 Tegnsætning

Tegnsætningen skal være i overensstemmelse med gældende dansk retskrivningspraksis.
 Denne gennemgås ikke i det følgende, men der gives særlige og relevante eksempler.

2.3.1 *Punktum*

Der sættes ikke punktum i overskrifter.

Det afsluttende punktum kan også udelades i punktstillinger, men hvis punkterne er me-
 get lange, anbefales det at sætte punktum til sidst. Hvis der sættes punktum efter et eller flere
 af punkterne, skal der sættes punktum efter alle punkter uanset længde.

2.3.2 *Komma*

På dansk kan man frit vælge, om man sætter startkomma eller ikke, så længe man er konsistent gennem hele teksten.

2.3.3 *Kolon*

En helsætning efter et kolon indledes med stort begyndelsesbogstav, mens en ledsætning eller en sætningsdel indledes med lille begyndelsesbogstav (jf. RO § 11.3)

Problemet er følgende: Vi har ikke set ham.

Problemet er som forventet: at vi ikke har set ham.

Der er meget lækker julemad: æbleskiver, flæskesteg og brunede kartofler.

Foran ord og udtryk som 'nemlig', 'for eksempel' og 'det vil sige' anvendes *ikke* kolon, men komma. Til gengæld kan et kolon erstatte et 'nemlig' eller 'det vil sige':

Han har boet i flere hovedstæder, nemlig Berlin, Oslo og New York.

Han har boet i flere hovedstæder: Berlin, Oslo og New York.

Jf. i øvrigt RO § 52.

2.3.4 *Semikolon*

Udover den almindelige anvendelse (jf. RO § 44) anvendes semikolon

(1) til at adskille to selvstændige dele i en parentes, fx et græsk/hebraisk ord og skriftstedsangivelse eller en skriftstedsangivelse og en redaktionel tilføjelse (men ikke et græsk/hebraisk ord og dets transskription, →3)

Johannes beskriver Jesus som Ordet (ὁ λόγος; Joh 1,1).

Markus nævner, at Jesus ikke tillod, "at nogen bar kar [σκεῦος, *skeuos*] over tempelpladsen" (Mark 11,16; egen oversættelse). Σκεῦος (*skeuos*) kan betyde flere ting.

(2) mellem skriftstedsangivelser fra flere forskellige kapitler

Mark 8,31; 9,31; 10,32-34.

(3) mellem flere litteraturhenvisninger i samme fodnote (→4).

2.3.5 *Bindestreg og tankestreg*

Vær opmærksom på, at der er forskel på en bindestreg (-) og en tankestreg (–), og at denne forskel er relevant, hvis der anvendes referencehåndteringsprogrammer.

En bindestreg bruges (jf. RO § 57)

(1) ved orddeling ifm. linjeskift

(2) i stedet for en fælles orddel

søn- og helligdage

(3) i sammensætninger med og afledninger af forkortelser

ph.d.-studerende, NT-forsker, GT-agtig

(4) i sammensætninger med taltegn og symboler

- 700-tallet, §-nummer
- (5) i sammensætninger med sidestillede led
 - Lolland-Falster, årsag-virknings-forhold, Nestle-Aland
- (6) i nogle fremmedsproglige sammensætninger
 - deja-vu, tête-à-tête
- (7) i gruppesammensætninger og -afledninger
 - væg til væg-tæppe, Peter Pan-agtig
- (8) i usædvanlige sammensætninger (for tydelighedens skyld)
 - stress-symptomer, synopse-sammenstilling
- (9) i betydningen 'fra ... til'
 - side 24-25
 - København-Århus, mandag-fredag, 1 Mos-5 Mos. Alternativt bruges tankestreg og mellemrum: 1 Mos – 5 Mos

En tankestreg bruges derimod (jf. RO § 55)

- (1) mellem helsætninger svarende til et nyt afsnit (bør ikke anvendes i brødteksten)
- (2) for at give en dramatisk effekt
 - Endelig tager Jesus bladet fra munden og fortæller sandheden – at han er Messias.
- (3) ved indskud og tilføjelser (bemærk at der ikke sættes fx kommaer efter tankestreger)
 - Da Zerubbabels tempel blev indviet, begyndte nogle – formentlig de ældre – at græde.
 - De græd måske – hvilket man godt ville kunne forstå – fordi det nyopførte tempel ikke havde det forrige tempels storhed.

På engelsk bruges bindestreger (*hyphens*) og tankestreger (*en dashes*) anderledes, hvilket for eksempel er vigtigt at være opmærksom på ved angivelse af engelske bogtitler; disse skal angives i overensstemmelse med bogens titelblad.

Vær tillige opmærksom på, at Zotero i overensstemmelse med *engelsk* retskrivning angiver sidetalsspænd med tankestreg (fx 24–26), hvilket dog ikke er tilladt på dansk (jf. ovenfor).

Løsningen er *ikke* at foretage en almindelig søg og erstat-kommando, da man så også erstatte de tankestreger, der faktisk skal være der (jf. ovenfor). I stedet åbnes (i Word) ”Avanceret søg og erstat” og fanen ”Erstat”. Nederst i venstre hjørne af vinduet åbnes indstillingerne og ”Brug jokertegn” afkrydses. Søg nu efter ([0-9])^0208([0-9]) og erstat med \1-\2.

Denne kommando bør først anvendes, når manuskriptet er færdigt, da Zotero ikke er i stand til at opdatere referencer, hvor – er ændret til -.

2.3.6 Anførselstegn

Til dobbelte anførselstegn kan man på dansk anvende ”...”, „...”, “...” eller »...«, og det er primært et typografisk spørgsmål. Derimod kan man ikke anvende «...» på dansk. Det er vigtigt at være konsistent gennem hele teksten.

Hvis man også anvende enkelte anførselstegn, er det desuden vigtigt, at de svarer til de dobbelte. Hvis der anvendes "...", skal der altså også anvendes '...'.

Vær opmærksom på, at Zotero anvender "..." i nogle referencer. Hvis det ikke svarer til den valgte praksis, må det rettes manuelt eller med en søg og erstat-kommando når manuskriptet er færdigt.

Dobbelte anførselstegn anvendes ved citater fra andre kilder. Hvis der i et citat indgår et andet citat, placeres dette i enkelte anførselstegn, også selvom det i forlægget måtte være anført i dobbelte anførselstegn (anførselstegn er et typografisk element, som i et givent værk skal anvendes konsistent). Se hertil også 2.5.

Andersen skriver: "Da det begyndte at sne, udbrød drengen: 'Se, nu sner det!'".

I tilfælde, hvor man ikke citerer (direkte), men har brug for at vise, at et element i teksten adskiller sig fra den øvrige tekst, kan både dobbelte og enkelte anførselstegn anvendes. De enkelte anbefales dog.

I sætningen 'jøderne gjorde sig forskellige tanker om messias' skrives 'messias' med lille m.

Hos Matthæus betegner 'Himmeriget' og 'Guds rige' formentlig det samme.

Det anbefales at sætte al tegnsætning *efter* det afsluttende anførselstegn, medmindre der er tale om et spørgsmåls- eller udråbstegn, der hører til elementet i anførselstegn. I så fald afsluttes der ikke med punktum.

Hvornår kommer denne 'messias'?

Han svarede: "Min mor sidder oppe i æbletræet", men de kunne ikke se hende. Pludselig råbte hun: "Jeg er lige her!" (Bemærk, at udråbstegnet her overflødiggør et afsluttende punktum)

Johannes skriver: "I begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud".

Anførselstegn kan også anvendes til at tage afstand fra et element i teksten. Denne brug bør dog begrænses, og hvis elementet introduceres med et 'såkaldt' el.lign., skal der ikke anvendes anførselstegn.

Nielsens "akademiske" bog har store mangler.

Nielsens såkaldt akademiske bog har store mangler.

2.3.7 Parenteser

Firkantede parenteser [...] anvendes

(1) til at angive tilføjelser *inden i et citat*, fx redaktionelle tilføjelser eller angivelse af et eller flere ord på originalsproget

"[Johannes Døberens] far, Zakarias, blev fyldt med Helligånden og profeterede" (Luk 1,67).

"I begyndelsen var Ordet [ὁ λόγος]" (Joh 1,1). Men: Johannes beskriver Jesus som Ordet (ὁ λόγος; Joh 1,1).

(2) til at angive udeladelser i et citat (→2.3.8)

(3) til at angive rekonstruktioner i citater fra mangelfulde, antikke tekster (fx Dødehavsskrifterne eller inskriptioner).

I alle andre situationer anvendes almindelige, runde parenteser.

Hvis man citerer en tekst, der i forvejen indeholder firkantede parenteser, kan man med fordel skrive ”oprindelige parenteser” i litteraturhenvisningen.

Tegnsætning placeres *efter* parenteser, medmindre der er tale om et indrykket citat:

Jesus forudsagde sin lidelse, død og opstandelse flere gange (Mark 8,31; 9,31; 10,32-34).

Jesus forudsagde sin lidelse, død og opstandelse flere gange (Mark 8,31; 9,31; 10,32-34), men disciplene forstod det ikke.

Johannesevangeliet begynder med en poetisk tekst:

I begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Han var i begyndelsen hos Gud. Alt blev til ved ham, og uden ham blev intet til af det, som er. (Joh 1,1-3)

2.3.8 Udeladelsesprikker

Et citat kan forkortes ved hjælp af udeladelsesprikker i firkantede parenteser [...]. Vær opmærksom på, at der ikke er tale om tre punktummer i streg (...), men om et særskilt tegn. Word retter automatisk til dette, medmindre denne funktion er slået fra manuelt.

Når et citat forkortes, skal den oprindelige tegnsætning bevares.

Sætningen: Han købte et hus og en bil, men han var stadig ikke lykkelig

kan forkortes til: Han købte et hus [...], men han var stadig ikke lykkelig

men ikke til: Han købte et hus, [...] men han var stadig ikke lykkelig.

Passagen: Han kom til Odense. Han så en flot bil. Han købte bilen

kan forkortes til: Han kom til Odense. [...] Han købte bilen

men ikke til: Han kom til Odense [...]. Han købte bilen.

2.3.9 Apostrof

Vær opmærksom på at skelne mellem apostrof ’ og accent aigu (akut) ´. En accent skal altid placeres over en vokal, mens en apostrof bl.a. bruges til at angive genitiv på ord, der ender på s, z eller x. Se hertil RO § 6.

Traditionelt danner Jesus genitiven Jesu og Kristus genitiven Kristi, men formerne Jesus’ og Kristus’ er ikke forkerte. Andre græsk- og latinsk-inspirerede genitiver (Pauli, Jakobo, Marki) skal undgås. I Mosebøgerne og Moseloven anvendes Mose- dog som genitiv af Moses.

2.3.10 Tegnsætning i forbindelse med kursivering

Hvis en sætning sættes med kursiv, skal tegnsætningen i afsnittet naturligvis også være med kursiv, med mindre tegnsætning ikke hører til det kursiverede element.

Det store spørgsmål er nu: *Hvad i alverden er der sket?* (med kursiveret spørgsmålstegn)

Jeg tror, jeg har set *messias!* (og ikke: *messias!* med kursiveret udråbstegn)

Det samme gælder i forhold til bogtitler (→2.1.2):

Hvad mener Luther med skriftet *Om et kristenmenneskes frihed*? (Spørgsmålstegnet er ikke kursiveret, fordi det ikke er en del af titlen.)

Leif Andersen har skrevet bogen *Jamen, bad jeg da for lidt?*, som blandt andet handler om manglende bøttesvar. (Spørgsmålstegnet er kursiveret, kommaet er ikke.)

Hvis man vælger at fremhæve tekst ved hjælp af fed skrift, gælder der naturligvis det samme i forhold til den eventuelle efterfølgende tegnsætning.

2.3.11 *Tegnsætning i forbindelse med fodnotehenvisninger*

Fodnotehenvisninger (fortløbende nummereret gennem hele manuskriptet) placeres i udgangspunktet *efter* tegnsætning (både kommaer, punktummer, udråbs- og spørgsmålstegn samt afsluttende anførselstegn og parenteser). Hvis henvisningen går på ét specifikt ord, placeres henvisningen umiddelbart efter dette ord, det vil sige før eventuel efterfølgende tegnsætning.

Om litteraturhenvisninger →4.

2.4 Tal

2.4.1 *Romertal og arabiske tal*

Hovedreglen er, at der anvendes arabiske tal overalt, også hvor forlægget bruger romertal. Undtaget fra denne regel er angivelse af sidetal fra indledningen af en bog, der i bogen er anført med romertal, angivelse af kolonner i antikke kilder (fx Dødehavsskrifterne →5.3; 6.2.6) og gengivelse af titler med romertal som en del af titlen. Hvis der anvendes romertal i et citat, skal de naturligvis også fastholdes.

2.4.2 *Taltegn og talord*

Tal op til og med ti skrives i udgangspunktet med talord, mens tal over ti i udgangspunktet skrives med taltegn.

Der er dog undtagelser fra denne regel, fx hvis tallet bruges sammen med en forkortelse ('2 kr.', ikke 'to kr. '), hvis der er tale om decimaltal ('6,5', ikke 'seks komma fem'), hvis der er tale om sidetal ('på side 2', ikke 'på side to'), og ikke mindst hvis et stort og et lille tal anvendes om samme kategori ('september måned indeholder 20 arbejdsdage foruden 5 lørdage', ikke '20 arbejdsdage foruden fem lørdage').

Sammensætninger med tal skrives med bindestreg ('25-årig'), mens afledninger skrives med apostrof ('50'erne').

Talspænd skal angives *enten* med tegn *eller* med ord, også når der er tale om årstal:

Fra 1848 til 1864 (og ikke: fra 1848-1864).

Mellem 1989 og 2001 (og ikke: mellem 1989-2001).

2.4.3 *Forkortelse af sidetal og årstal*

I angivelse af sidetal kan det sidste tal i et spænd forkortes efter følgende regler:

(1) Hvis første tal i spændet er under 100, skrives alle cifre altid: 1-3, 13-17, 70-75, 99-876.

(2) Hvis første tal i spændet er en ren 100'er, skrives alle cifre altid: 100-108, 500-508, 1100-1187.

(3) I alle andre tilfælde *med trecifrede tal* angives kun de ændrede cifre i det sidste tal: 101-8, 202-23, 113-33.

(4) I tilfælde *med firecifrede tal* må det sidste tal ikke bestå af tre cifre: 1456-78, 1698-1703 (og ikke 1698-703).

Det anbefales ikke at forkorte årstal. Skriv altså

1848-1864 (og ikke: 1848-64).

I 1960'erne og 1970'erne (og ikke: 1960'erne og -70'erne).

327-321 f.Kr. (og ikke: 327-21 f.Kr., medmindre det sidste årstal faktisk er 21 f.Kr.).

Det anbefales heller ikke at forkorte tal i skrifthenvvisninger. Skriv altså

Sl 119,143-165.

Ant 14.14.1-6 §370-393 (og ikke: §370-93, men heller ikke: Ant 14.14.1-14.14.6).

Ant 7.1.6-2.1 §39-52.

Romertal forkortes aldrig.

2.5 Citater

Når der citeres, er det tilladt at foretage følgende ændringer uden at gøre opmærksom på det:

Anførselstegn (både dobbelte og enkelte) må ændres, så det svarer til den typografiske praksis, der ellers anvendes.

Bindestreger og tankestreger må ændres, så det svarer til dansk retskrivning. I et engelsk citat må "that—however" fx ændres til "that – however".

Hvis citatet i forlægget indeholder et linjeskift, må det fjernes.

Fremhævning med fed, understreget eller versaler må ændres til kursiv.

Notehenvvisninger må fjernes. Hvis de bevares, kan citatet uanset længde med fordel sættes som et indrykket citat og noten som et efterfølgende indrykket citat med mindre skriftstørrelse (jf. CMS 13.7).

Derimod bør det undgås at ændre det afsluttende tegnsætning (hvorfor anførselstegn bør placeres *før* tegnsætning, →2.3.6), ligesom begyndelsesbogstaver heller ikke må ændres fra stort til lille eller omvendt, uden at der gøres opmærksom på det med en firkantet parentes, [K] eller [k]. Hvis det vil undgås, kan man enten ændre på opbygningen af sætningen eller forkorte/forlænge citatet, så det passer bedre i den tekst, man skriver.

Hvis en ældre retskrivning (fx hos Grundtvig eller Kierkegaard) moderniseres, skal det angives, fx med kommentaren "retskrivning moderniseret" eller "tilpasset moderne retskrivning" i fodnoten.

3 Græsk og hebraisk

3.1 Introduktion

Til angivelse af tekst på græsk og hebraisk anbefales skrifttyperne *SBL Greek* henholdsvis *SBL Hebrew* fra Society of Biblical Literature.²

For begge sprog gælder det, at ordet i udgangspunktet skal anføres i opslagsformen, medmindre der er en særlig grund til at angive ordet i bøjet udgave. Det kan for eksempel være, hvis en ordforbindelse eller sætning gengives, eller hvis det er vigtigt for argumentationen, at ordet har den givne bøjning.

I nogle tilfælde kan det være relevant at transskribere/translitterere ikke-latinske alfabeter. I det følgende anføres kun en simpel transskription (med vægt på udtalen på dansk). Det anbefales at anvende de oprindelige alfabeter i stedet for komplekse translitterationer (med vægt på kildeprogets bogstaver og tegn).

Betoning angives almindeligvis ikke i transskriptioner.

Transskriptioner kursiveres altid.

Hvis det/de pågældende ord findes i den almindelige brødtekst, placeres transskriptionen i runde parenteser. Hvis det/de pågældende ord er angivet i en firkantet parentes i et citat (jf. 2.3.7), placeres transskriptionen i samme parentes efter et komma.

Markus nævner, at Jesus ikke tillod, "at nogen bar kar [σκεῦος, *skeuos*] over tempelpladsen" (Mark 11,16; egen oversættelse). Σκεῦος (*skeuos*) kan betyde flere ting.

3.2 Græsk

3.2.1 Accentuering

Når et græsk ord angives med græske bogstaver, skal accentueringen svare til opslagsformens eller den, der ville anvendes ved en absolut anvendelse. Det vil sige, at accenter udløst af enklitiske ord fjernes, ligesom accent grave (gravis) ændres til accent aigu (akut) i et ord, som angives uden den kontekst, der har affødt ændringen til accent grave.

I sætningen ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου (Mark 1,7) er den sidste accent i ἰσχυρότερός udløst af det enklitiske μου. Hvis konstruktionen ὁ ἰσχυρότερός μου anføres, fastholdes begge accenter, men hvis ἰσχυρότερός anføres alene, fjernes den sidste accent: ἰσχυρότερος.

Hvis konstruktionen ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας (Mark 1,9) anføres i sin helhed, fastholdes accenterne, som de står, men hvis Ναζαρέτ anføres alene, ændres accent grave til accent aigu: Ναζαρέτ.

3.2.2 Transskription

A, α	alfa	A, a
B, β	bēta	B, b
Γ, γ	gamma	G, g
γγ	gamma + velar (ganelyd)	ng
γκ		nk
γξ		nks
γχ		nhk
Δ, δ	delta	D, d

² Disse kan findes på sbl-site.org/educational/biblicalfonts.aspx.

E, ε	epsilon	E, e
Z, ζ	zēta	Z, z
H, η	ēta	Ē, ē
Θ, θ	thēta	Th, th
I, ι	iōta	I, i
K, κ	kappa	K, k
Λ, λ	lambda	L, l
M, μ	my	M, m
N, ν	ny	N, n
Ξ, ξ	ksi	Ks, ks
O, ο	omikron	O, o
Π, π	pi	P, p
P, ρ	rho	R, r
ρρ	rho + rho	rrh
Ῥ, ῥ	rho med spiri- tus asper	Rh, rh
Σ, σ/ς	sigma	S, s
T, τ	tau	T, t
Υ, υ	ypsilon	Y, y (som an- denvokal i dif- tonger: u)
Φ, φ	fi	F, f
X, χ	khi	Kh, kh
Ψ, ψ	psi	Ps, ps
Ω, ω	ōmega	Ō, ō

Spiritus lenis transskriberes ikke. *Spiritus asper* transskriberes med h.
Iōta subscriptum transskriberes ikke i koiné-græsk.

3.3 Hebraisk og aramæisk

3.3.1 Accentuering og vokalisering

Når et hebraisk/aramæisk ord angives med hebraiske tegn, angives de masoretiske accenttegn ikke, ligesom et ord i udgangspunktet aldrig anføres i sin pausalform.

Ved anførelse af verbal-rødder angives vokalerne ikke.

I Es 2,3 beskrives det, hvordan Herrens belæring (תּוֹרָה) skal udgå (יֵצֵא) fra Zion.

3.3.2 Transskription

Konsonanter		
א	'alef	' eller udelad
ב	bet	b (efter vokal: v)
ג	gimel	g
ד	dalēt	d
ה	he	h
ו	waw	w
ז	zajin	z
ח	khet	kh
ט	tet	t
י	yod	y
כ/ך	kaf	k (efter vokal: kh)
ל	lamēd	l

מ/ם	mem	m
נ/ן	nun	n
ס	samēk	s
ע	'ajin	' (NB: ikke ') eller udelad
פ/ף	pe	p (efter vokal: f)
צ/ץ	tsadi	ts
ק	qof	q
ר	resh	r
ש	sin	s
שׁ	shin	sh
ת	taw	t

Vokaler og vokalforbindelser		
◌ֶ	patakh	a
◌ֶּ	patakh + 'alef	
◌ֶה	patakh + he	
◌ֶֿ	qamēts	a
	qamēts qatan (qamēts khatuf)	o
◌ֶּֿ	qamēts + 'alef	a
◌ֶֿה	qamēts + he	
◌ֶֿו	qamēts + jod + waw	aw
◌ֶֿֿ	tsere	e
◌ֶֿֿֿ	tsere + jod	
◌ֶּֿֿ	tsere + 'alef	
◌ֶֿֿה	tsere + he	
◌ֶֿֿֿֿ	khirēq	i
◌ֶֿֿֿֿֿ	khirēq + jod	
◌ֶֿֿֿֿֿֿ	kholēm	o
◌ֶֿֿֿֿֿֿֿ	kholēm male	
◌ֶּֿֿֿֿֿֿ	kholēm + 'alef	
◌ֶֿֿֿֿֿֿה	kholēm + he	
◌ֶֿֿֿֿֿֿֿֿ	qibbutts	u
◌ֶֿֿֿֿֿֿֿֿֿ	shuruq	
◌ֶּֿֿֿֿֿֿֿֿֿ	shuruq + 'alef	
◌ֶֿֿֿֿֿֿֿֿֿה	shuruq + he	
◌ֶֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿ	segol	ē
◌ֶֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿ	segol + jod	
◌ֶּֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿ	segol + 'alef	
◌ֶֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿֿה	segol + he	

◌ְ	<i>shewa</i>	e eller intet (afhængigt af om det udtales eller ej)
◌ַ	<i>khatēf patakh</i>	<i>a</i>
◌ֶ	<i>khatēf segol</i>	<i>ē</i>
◌ֹ	<i>khatēf qamēts</i>	<i>o</i>

NB: Hvis et finalt ה har *mappiq* (הֿ), transskriberes det med *h*, fx אישׁהּ, *'ishah* (hendes mand), i modsætning til אישה, *'isha* (kvinde).

3.3.3 *Dagesh og fordoblinger*

Konsonanter med *dagesh forte* fordobles også i transskriptionen, undtagen hvis der er tale om צ (*ts*) eller ש (*sh*).

Fordobling af første konsonant efter den bestemte artikel gengives ikke.

ד (d), ג (g) og ת (t) transskriberes ens, uanset om de har *dagesh lene* eller ej, hvorimod ב, כ og פ transskriberes med henholdsvis *b/v*, *k/kh* og *p/f*, afhængigt af, om de har *dagesh lene* eller ej.

En *begadkefat*-konsonant med *dagesh forte* transskriberes altid som en fordoblet lukkelyd, dvs. *bb*, *gg*, *dd*, *kk*, *pp* og *tt*.

4 Litteraturhenvisninger og litteraturlister

4.1 Introduktion

Den praksis, der angives her, gælder for henvisninger til moderne værker, hvor der i udgangspunktet (kan) henvises til sidetal. For henvisninger til antikke værker og teologihistoriske hovedværker, se →5.

Litteraturhenvisninger placeres i fodnoter og følger den praksis, der er angivet i *The SBL Handbook of Style* (2. udg.), dog tilpasset dansk retskrivning. En .csl-fil til anvendelse i referencehåndteringsprogrammer kan rekvireres/downloads.

4.2 Regler

4.2.1 *Informationernes rækkefølge*

Informationerne i en litteraturhenvisning skal i udgangspunktet stå i følgende rækkefølge (ikke alle informationer er relevante i alle tilfælde):

Forfatter(e) – eller redaktør(er), hvis der ikke er nogen forfatter
Titel på artikel eller kapitel
Bogens eller tidsskriftets fulde titel
Redaktør og/eller oversætter
Udgave, hvis ikke første
Antal bind, hvis der henvises til et flerbindsværk i sin helhed; ellers nummer og titel på det bind, der henvises til
Serie og/eller bind-nummer (ved tidsskrifter)
Udgivelsessted (by og forlag)
Udgivelsestidspunkt
Bind-nummer og sidetal (på litteraturlisten står dette før bogens titel)
Evt. oplysninger vedr. elektroniske ressourcer

4.2.2 *Personnavn eller ophav*

Hvis en forfatter eller redaktør er kendte under sine initialer, anføres disse (fx N. T. Wright, ikke Nicholas Thomas Wright) med punktummer og mellemrum.

Hvis der er flere referencer til samme forfatter, og forfatteren i det ene citerede værk anvender initialer, men i det andet ikke anvender initialer, skal navnet angives ens alle gange. Stavemåden uden initialer anbefales (jf. CMS 14.73).

Hvis en forfatter har skiftet (efter)navn, skal de forskellige stavemåder derimod fastholdes (jf. CMS 14.82).

For antikke navne gælder, at den almindelige, danske stavemåde skal følges (Augustin, ikke Augustinus/Augustine; Hieronymus, ikke Jerome). Det gælder naturligvis ikke i fx engelsksprogede titler eller citater.

Der anvendes aldrig &-tegn mellem flere forfattere, heller ikke hvor det måtte være anvendt på titelbladet.

Hvor det ud fra konteksten er tydeligt, hvem forfatteren er, kan denne information udelades.

Asger Chr. Højlund har tidligere skrevet en introduktion til Kevin Vanhoozers forfatterskab ("En ny dogmatik? Præsentation af Kevin J. Vanhoozer", *DTTK* 48, nr. 3 (2021): 263-73).

I de tilfælde hvor et navn indeholder partikler som 'de', 'van', 'von', 'el' eller 'le', gælder det, at partiklerne regnes med til efternavnet.

Adolf von Harnack; von Harnack

Forkortelser som 'Jr.' og 'Sr.' eller tal som 'III' eller '3.' behandles som en del af navnet, men angives ikke, når kun efternavnet angives (fx anden gang der henvises til et værk af pågældende forfatter).

Hvis værket er udgivet af en institution el.lign., anføres denne som ophav på forfatterens plads.

4.2.3 Titel

Ved første henvisning og på litteraturlisten skal værkets fulde titel og undertitel angives. De to skal adskilles af et kolon, undtagen i de tilfælde, hvor første del af titlen slutter med et udråbs- eller spørgsmålstegn.

Bonhoeffer, Dietrich. *Widerstand und Ergebung: Briefe und Aufzeichnungen aus der Haft*. Redigeret af Christian Gremmels, Eberhard Bethge og Renate Bethge. DBW 8. Gütersloh: Chr. Kaiser, 1998.

Bird, Michael F. *Are You the One Who Is to Come? The Historical Jesus and the Messianic Question*. Grand Rapids: Baker Academic, 2009.

Hvis et værk har to undertitler, adskilles de to med semikolon.

Anden gang et værk nævnes, bør en kortere titel anvendes. Det kan enten være første del af titlen eller en kortere del af hovedtitlen. Ordstillingen må ikke ændres. I de to nævnte eksempler anbefales

Widerstand und Ergebung.

Are You the One Who Is to Come?, *Are You the One* eller *The One Who Is to Come*.

Som forkortet titel anbefales en formulering, der sprogligt set giver mening (altså ikke *Are* eller *Come* for den nævnte Bird-bog). Hvis titlens sprog anvender kasus, må den forkortede titel ikke bestå af ord, der er styret i kasus af et udeladt ord. *Das jüdische Volk im Zeitalter des Zweiten Tempels* må fx ikke forkortes til *Zweiten Tempels*, men bør forkortes til *Jüdische Volk*.

På engelsk skrives alle betydningsbærende ord med stort i titler og overskrifter. Det skal fastholdes, når engelske titler anføres. På dansk anvendes en lignende praksis ikke i udgangspunktet, og især ikke i lange titler (jf. RO § 12.9).

Der anvendes aldrig &-tegn i titler, heller ikke hvor det måtte være anvendt på titelbladet.

Titler på bøger (herunder flerbindsværker) og tidsskrifter sættes med kursiv (det gælder også, hvis de nævnes i brødteksten, →2.1.2). Titler på serier sættes med almindelige typer. Titler på tidsskriftsartikler sættes i anførselstegn (jf. eksemplerne i 4.3).

4.2.4 Udgiver og udgivelsessted

Ved angivelse af forlag/udgiver bør ord som 'Forlag', 'Press' og 'Publishing Company' udelades, undtagen ved universitetsforlag ('Aarhus Universitetsforlag', 'Baylor University Press') og i tilfælde, hvor der ville opstå forvirring eller tvetydigheder (fx ved forlaget 'Free Press').

Hvis forlagets navn indeholder &-tegn, fastholdes dette.

Forlag opkaldt efter grundlæggeren bør angives ved dennes efternavn alene ('Eerdmans', i stedet for 'Wm. B. Eerdmans' og 'Em. B. Eerdmans Publishing Company', men ikke 'Luther' i stedet for 'Martin Luther Forlag').

Som udgivelsessted angives forlagets hjemby ved bogens udgivelse. Bemærk, er det ikke nødvendigvis er samme sted som trykkeriet har hjemme.

I nogle tilfælde er det relevant efter en amerikansk by at angive en forkortelse for delstaten. Se hertil listen i SBLHS § 6.1.4.1. jf. § 8.1.1. Det er vigtigt at være konsistent i dette tilfælde.

4.2.5 *Årstal*

Som udgivelsesår angives årstallet for pågældende udgave (ikke oplag). Hvor der er tale om et standardværk eller en historisk udgivelse, kan det oprindelige udgivelsesår angives i skarpe parenteser før det faktiske udgivelsesår.

Hvis der i værket ikke er anført et udgivelsesår, anvendes forkortelsen u.å. (uden årstal).

4.2.6 *Udgave*

At en bog er 1. udgave, angives kun i tilfælde, hvor det har særlig relevans – fx i en historisk sammenligning mellem flere udgaver af samme bog.

Oplysninger om udgaver anføres altid på dansk og forkortes efter følgende praksis: udg. = udgave (*edition*), rev. = revideret (*revised*), udv. = udvidet (*enlarged*), genudg. = genudgivet (*reprint*).

Oplysninger om oplag (*printing/impression* på engelsk) angives ikke.³

Værker skal angives med årstallet for pågældende *udgave*, ikke pågældende oplag.

Hvis en paperback-udgave er fuldstændig identisk med den forudgående hardback-udgave hvad angår indhold og sidetal, kan oplysningerne fra hardback-udgaven anvendes. Dette gælder dog ikke, hvis paperback-udgaven er anført som 2. udgave.

4.2.7 *Sidetal*

Sidetal skal altid angives nøjagtigt. Brug ikke forkortelserne f. eller ff.

Hvis der henvises til en tidsskriftartikel eller en artikel i en antologi i sin helhed (dvs. uden angivelse af specifikke sidetal), angives de fuldstændige sidetal for artiklen (jf. eksemplerne herunder).

Hvis der angives flere sidetal og/eller sidetalsspænd i samme reference, skal disse adskilles med komma og mellemrum.

Robert L. Brawley, *Text to Text Pours Forth Speech: Voices of Scripture in Luke-Acts*, Indiana Studies in Biblical Literature (Bloomington: Indiana University Press, 1995), 9-10, 13-14, 26.

Se i øvrigt →2.4.2.

4.2.8 *Elektroniske ressourcer*

Hvis en ressource er tilgængelig online og almindeligvis ikke kan tilgås fysisk, skal ressourcens URL eller DOI-nummer angives. Vær opmærksom på at undgå automatisk orddeling i URL'er. Hvis en URL skal deles, skal det ske *før* skråstreger, bindestreger og/eller punktummer og *uden* anvendelse af bindestreg.

³ På tysk bruges *Auflage* om både udgave og oplag, og da må man vurdere, om der er tale om fx 2. udgave eller 2. oplag af 1. udgave.

www.forlagetsemper.dk/om
-os/vores-produkter

eller: www.forlagetsemper.dk/om-os
/vores-produkter

Desuden bør URL'er angives uden det indledende https:// og uden overflødige strenge indledt med spørgsmålstegn og/eller og-tegn. Hvis et link eksempelvis er åbnet fra Facebook, vil det typisk slutte med en informationsstreng, der indledes med ?fbclid=. Den skal slettes.

Det er *ikke* nødvendigt at angive, hvornår ressourcen er tilgået, da denne information er af begrænset værdi og umulig at verificere (CMS 14.12).

4.2.9 Litteraturliste

Strengt taget er det ikke nødvendigt med en komplet litteraturliste, når man løbende henviser til sine kilder med det her anførte fodnote-baserede system, men det anbefales af hensyn til læsernes mulighed for hurtigt at tilgå alle de bibliografiske oplysninger.

Litteraturlisten skal ordnes alfabetisk efter forfatterens efternavn. Hvis der listes flere værker af samme forfatter, ordnes disse alfabetisk efter titel.

Hvis der anvendes *author-date*-referencer, sorteres flere værker af samme forfatter kronologisk, jf. afsnit 4.5.1.

4.2.10 'Ibid.', 'idem.', 'op. cit.' og 'loc. cit.'

Forkortelserne *op. cit.* og *loc. cit.* skal ikke bruges, da de er både uhensigtsmæssige for læseren og potentielt misvisende (jf. CMS 14.36).

Forkortelserne *ibid.* og *idem.* bør ikke bruges, da de ikke nødvendigvis er pladsbesparende og potentielt kan forvirre læseren (jf. CMS 14.34-35). I stedet bør der anvendes forkortede titler (→4.2.3 og eksemplerne herunder). Alternativt kan der anvendes *author-only reference* (jf. CMS 14.34).

4.3 Eksempler

4.3.1 Introduktion

I det følgende gives eksempler på litteraturhenvisninger i fodnote første gang, fodnote anden gang og på litteraturlisten.

Et referencehåndteringsprogram som Zotero anbefales *på det kraftigste*. Hvis posterne oprettes som de rigtige typer her, bliver litteraturhenvisningerne også i udgangspunktet korrekte. En kritisk gennemlæsning er dog stadig nødvendig.

Vær opmærksom på, at de kommaer, der adskiller de enkelte led i litteraturhenvisningen, fungerer som almindelige parentetiske kommaer. Derfor skal en litteraturhenvisning, som indgår i en almindelig sætning, altid efterfølges af et komma (alternativt kolon eller semikolon), uanset om der er angivet sidetal eller ej. Semikolon bruges desuden til at adskille flere litteraturhenvisninger i samme fodnote. Hvis litteraturhenvisningen afslutter sætningen eller hele fodnoten, anvendes punktum, ligesom der anvendes punktum på litteraturlisten efter hver værkangivelse.

I Michael Agerbo Mørch og Jens Bruun Kofoed, *Hør Herrens ord: Indledning til gammeltestamentlig profeti* (Fredericia: Kolon, 2018), gives en introduktion til profetismen som fænomen.

4.3.2 *En bog med én forfatter*

Niels Peter Lemche, *Det gamle Israel: Det israelitiske samfund fra sammenbruddet af bronzekulturen til hellenistisk tid* (Århus: Anis, 1995), 21.

Lemche, *Det gamle Israel*, 22.

Lemche, Niels Peter. *Det gamle Israel: Det israelitiske samfund fra sammenbruddet af bronzekulturen til hellenistisk tid*. Århus: Anis, 1995.

4.3.3 *En bog med to eller tre forfattere*

Michael Agerbo Mørch og Jens Bruun Kofoed, *Hør Herrens ord: Indledning til gammeltestamentlig profeti* (Fredericia: Kolon, 2018), 90.

Mørch og Kofoed, *Hør Herrens ord*, 91.

Mørch, Michael Agerbo, og Jens Bruun Kofoed. *Hør Herrens ord: Indledning til gammeltestamentlig profeti*. Fredericia: Kolon, 2018.

Vær opmærksom på, at man på engelsk anvender opremsningskomma før 'and' (fx 'Anderson, Schmith, and Robinson'). På dansk skal dette angives som 'Anderson, Schmith og Robinson'.

4.3.4 *En bog med flere end tre forfattere*

Bruce C. Birch m.fl., *A Theological Introduction to the Old Testament* (Nashville: Abingdon, 1999), 80.

Birch m.fl., *Theological Introduction*, 91.

Birch, Bruce C., Walter Brueggemann, Terence E. Fretheim og David L. Petersen. *A Theological Introduction to the Old Testament*. Nashville: Abingdon, 1999.

4.3.5 *En oversat bog*

Pinchas Lapide, *Jøder og kristne: Udfordring til dialog*, oversat af Ruth Plum (København: Niels Steensen, 1977), 14.

Lapide, *Jøder og kristne*, 20.

Lapide, Pinchas. *Jøder og kristne: Udfordring til dialog*. Oversat af Ruth Plum. København: Niels Steensen, 1977.

Bemærk venligst, at dette kun gælder for moderne oversatte bøger, ikke for antikke værker (→5). Hvis der henvises til en oversat tekstsamling som helhed, og denne ikke har nogen redaktør(er), men kun oversætter(e), angives denne dog som

Jørgen Ledet Christiansen og Helge Kjær Nielsen, overs., *Nytestamentlige apokryfer* (København: Det Danske Bibelselskab, 2002), 45-67.

Christiansen og Nielsen, *Nytestamentlige apokryfer*, 78-90.

Christiansen, Jørgen Ledet, og Helge Kjær Nielsen, overs. *Nytestamentlige apokryfer*. København: Det Danske Bibelselskab, 2002.

Henvisninger til de enkelte skrifter i denne tekstsamling skal dog følge eksemplerne i kapitel 5.

4.3.6 *En bog med én redaktør*

Gunnar Neegaard (red.), *Logos og Dharma: Religioner, livssyn og etikk* (Bergen: Fagbokforlaget, 2006), 45.

Neegaard, *Logos og Dharma*, 76.

Neegaard, Gunnar, red. *Logos og Dharma: Religioner, livssyn og etikk*. Bergen: Fagbokforlaget, 2006.

4.3.7 *En bog med to eller tre redaktører*

Max Botner, Justin Harrison Duff og Simon Dürr (red.), *Atonement: Jewish and Christian Origins* (Grand Rapids: Eerdmans, 2020), 75.

Botner, Duff og Dürr, *Atonement*, 80.

Botner, Max, Justin Harrison Duff, og Simon Dürr, red. *Atonement: Jewish and Christian Origins*. Grand Rapids: Eerdmans, 2020.

4.3.8 *En bog med flere end tre redaktører*

Craig G. Bartholomew m.fl. (red.), *Out of Egypt: Biblical Theology and Biblical Interpretation, Scripture and Hermeneutics Series 5* (Milton Keynes: Paternoster Press, 2004), 70.

Bartholomew m.fl., *Out of Egypt*, 80.

Bartholomew, Craig G. m.fl., red. *Out of Egypt: Biblical Theology and Biblical Interpretation. Scripture and Hermeneutics Series 5*. Milton Keynes: Paternoster Press, 2004.

4.3.9 *En artikel i en antologi*

James H. Charlesworth, "Can We Discern the Composition Date of the Parables of Enoch?", i *Enoch and the Messiah Son of Man: Revisiting the Book of Parables*, redigeret af Gabriele Boccaccini (Grand Rapids: Eerdmans, 2007), 452.

Charlesworth, "The Composition Date of the Parables of Enoch", 454.

Charlesworth, James H. "Can We Discern the Composition Date of the Parables of Enoch?" Side 450-68 i *Enoch and the Messiah Son of Man: Revisiting the Book of Parables*. Redigeret af Gabriele Boccaccini. Grand Rapids: Eerdmans, 2007.

Vær opmærksom på at referencehåndteringsprogrammer ikke nødvendigvis anvender de anbefalede anførselstegn (jf. 2.3.6) og bindestreger (jf. 2.3.5).

Hvis der ved første henvisning til en artikel ikke angives specifikke sidetal, angives artiklens fulde sidetal (i dette tilfælde 450-68).

Hvis der siden henvises til en anden artikel i samme antologi, anføres kun kortfattede oplysninger om redaktøren/redaktørerne (dette må almindeligvis rettes manuelt). På litteraturlisten angives dog alle oplysninger.

Helge S. Kvanvig, "The Son of Man in the Parables of Enoch", i Boccacini, *Enoch and the Messiah Son of Man*, 179-215.

4.3.10 *En artikel i en artikelsamling af samme forfatter*

Jeppe Bach Nikolajsen, "Kirkens stemme i et pluralistisk samfund", i *Kirkens rolle i et pluralistisk samfund*, af Jeppe Bach Nikolajsen (Fredericia: Kolon, 2017), 100.

Nikolajsen, "Kirkens stemme i et pluralistisk samfund".

Nikolajsen, Jeppe Bach. "Kirkens stemme i et pluralistisk samfund". Side 90-109 i *Kirkens rolle i et pluralistisk samfund*. Af Jeppe Bach Nikolajsen. Fredericia: Kolon, 2017.

Hvis der ved første henvisning til en artikel ikke angives specifikke sidetal, angives artiklens fulde sidetal (i dette tilfælde 90-109).

4.3.11 *En introduktion, et forord eller et efterskrift af en anden forfatter end bogens forfatter(e)*

Peter Lodberg, efterskrift til *Kirkens rolle i et pluralistisk samfund*, af Jeppe Bach Nikolajsen (Fredericia: Kolon, 2017), 158.

Lodberg, efterskrift, 159.

Lodberg, Peter. Efterskrift til *Kirkens rolle i et pluralistisk samfund*. Af Jeppe Bach Nikolajsen. Fredericia: Kolon, 2017.

Hvis introduktionen, forordet eller efterskriftet har sin egen titel, angives den/det som

G. K. Beale, "The End Starts at the Beginning", i *Making All Things New: Inaugurated Eschatology for the Life of the Church*, af Benjamin L. Gladd og Matthew S. Harmon (Grand Rapids: Baker Academic, 2016), 6.

Beale, "The End Starts at the Beginning", 10.

Beale, G. K. "The End Starts at the Beginning". Side 3-14 i *Making All Things New: Inaugurated Eschatology for the Life of the Church*. Af Benjamin L. Gladd og Matthew S. Harmon. Grand Rapids: Baker Academic, 2016.

Hvis der ved første henvisning til en artikel ikke angives specifikke sidetal, angives artiklens fulde sidetal (i dette tilfælde 3-14).

4.3.12 *En genudgivelse eller revideret udgave*

Shaye J. D. Cohen, *From the Maccabees to the Mishnah*, 2. udg. (Louisville: Westminster John Knox, 2006), 59.

Cohen, *From the Maccabees to the Mishnah*, 60.

Cohen, Shaye J. D. *From the Maccabees to the Mishnah*. 2. udg. Louisville: Westminster John Knox, 2006.

Scot McKnight, *The King Jesus Gospel: The Original Good News Revisited*, rev. udg. (Grand Rapids: Zondervan, 2016), 34.

McKnight, *The King Jesus Gospel*, 67.

McKnight, Scot. *The King Jesus Gospel: The Original Good News Revisited*. Rev. udg. Grand Rapids: Zondervan, 2016.

Niels Nøjgaard (red.), *De reformatoriske hovedskrifter*, Luthers Skrifter i Udvalg 1 (København: Gad, 1962; genudg. København: Eksistensen, 2017).

Nøjgaard, *De reformatoriske hovedskrifter*.

Nøjgaard, Niels, red. *De reformatoriske hovedskrifter*. Luthers Skrifter i Udvalg 1. København: Gad, 1962. Genudg. København: Eksistensen, 2017.

4.3.13 *En bog under udgivelse*

Hans Hansen, *Bogen der aldrig blev færdig: En livsvandring på papir* (Aarhus: Eget forlag, under udgivelse), 210-60.

Hansen, *Bogen der aldrig blev færdig*, 450.

Hans Hansen. *Bogen der aldrig blev færdig: En livsvandring på papir*. Aarhus: Eget forlag, under udgivelse.

Hvis der endnu ikke er indgået endelig aftale med et forlag, betegnes værket som 'uudgivet manuskript'.

4.3.14 *Et flerbindsværk*

Leif Andersen, *Teksten og tiden: En midlertidig bog om forkyndelsen*, Menighedsfakultetets Videnskabelige Serie 10, 2 bd. (Kolon: Fredericia, 2006), 2:23-25.

Andersen, *Teksten og tiden*, 2:127.

Andersen, Leif. *Teksten og tiden: En midlertidig bog om forkyndelsen*. Menighedsfakultetets Videnskabelige Serie 10. 2 bd. Kolon: Fredericia, 2006.

Hvis et bind i værket har en selvstændig titel, refereres dette således:

Hjalmar Holmquist og Jens Nørregaard, *Oldtid og middelalder*, bd. 1 af Kirkehistorie, fotografisk genoptryk af 3. udg. (København: Schultz, 1992), 90.

Holmquist og Nørregaard, *Oldtid og middelalder*, 96.

Holmquist, Hjalmer, og Jens Nørregaard. *Oldtid og middelalder*. Bd. 1 af Kirkehistorie. Fotografisk genoptryk af 3. udg. København: Schultz, 1992.

4.3.15 *Et værk i en serie*

Peter Schäfer, *Der Bar Kokhba-Aufstand: Studien zum zweiten jüdischen Krieg gegen Rom*, TSAJ 1 (Tübingen: Mohr, 1981), 30-47.

Schäfer, *Der Bar Kokhba-Aufstand*, 60-81.

Schäfer, Peter. *Der Bar Kokhba-Aufstand: Studien zum zweiten jüdischen Krieg gegen Rom*. TSAJ 1. Tübingen: Mohr, 1981.

Hvis titlen på en serie forkortes, skal forkortelsen angives på forkortelseslisten.

4.3.16 *En e-bog uden sidetal*

Der henvises til e-bøger på samme måde som trykte bøger af samme type. Hvis der henvises til en e-bog i PDF-format, som er identisk med den trykte bog, er det ikke nødvendigt at angive, at man har anvendt en e-bog.

Hvis e-bogen ikke har faste sidetal, kan man henvise til kapitel- og afsnitsoverskrifter.

Hvis e-bogen er tilgængelig på internettet, angives URL eller DOI.

4.3.17 *En tidsskriftsartikel*

Asger Chr. Højlund, "En ny dogmatik? Præsentation af Kevin J. Vanhoozer", *DTTK* 48, nr. 3 (2021): 263.

Højlund, "En ny dogmatik?", 267.

Højlund, Asger Chr. "En ny dogmatik? Præsentation af Kevin J. Vanhoozer". *DTTK* 48, nr. 3 (2021): 263-73.

Hvis titlen på et tidsskrift forkortes, skal forkortelsen angives på forkortelseslisten.

Hvis der ved første henvisning til en artikel ikke angives specifikke sidetal, angives artiklens fulde sidetal (i dette tilfælde 263-73).

4.3.18 *En anmeldelse*

Kurt Christensen, anmeldelse af *Gud & miljøet: Hva sier Bibelen?* af Kjell Arne Norum, *DTTK* 48, nr. 3 (2021): 288.

Christensen, anmeldelse af *Gud & miljøet* (af Norum), 287.

Christensen, Kurt. Anmeldelse af *Gud & miljøet: Hva sier Bibelen?* af Kjell Arne Norum. *DTTK* 48, nr. 3 (2021): 287-88.

Hvis anmeldelsen har en selvstændig titel, behandles den som en almindelig tidsskriftsartikel (4.3.17).

Hvis der ved første henvisning til en artikel ikke angives specifikke sidetal, angives artiklens fulde sidetal (i dette tilfælde 287-88).

4.3.19 *En artikel i et opslagsværk eller leksikon*

Craig A. Evans, "Messianism", *DNTB* 700.

Evans, "Messianism", 703.

Evans, Craig A. "Messianism". *DNTB* 698-707.

Victor P. Hamilton, "מָשִׁיחַ", *NIDOTTE* 1:261-62.

Hamilton, "מָשִׁיחַ", 1:263.

Hamilton, Victor P. "חֲדָשׁ ל'". Side 260-64 i bd. 1 af NIDOTTE. Redigeret af Willem A. VanGemeren. Grand Rapids: Zondervan, 1997.

Hvis titlen på et opslagsværk eller leksikon forkortes, skal forkortelsen angives på forkortelseslisten. Desuden bør de bibliografiske oplysninger (redaktør, forlag, udgivelsessted og udgivelsesår) angives på forkortelseslisten.

Hvis der ved første henvisning til en artikel i et opslagsværk eller leksikon ikke angives specifikke sidetal, angives artiklens fulde sidetal (i disse tilfælde 698-707 hhv. 260-64).

4.3.20 *Et ordbogsopslag*

Ved ordbogsopslag angives både ved første og senere henvisninger ordbogen (evt. ved en forkortelse anført på forkortelseslisten, →6.3), forkortelsen s.v. (*sub verbo*) og opslagsordet (samt evt. underinddelte betydninger).

En ordbog som L&N (Louw-Nida) er inddelt i nummererede emneord, og disse skal anvendes til henvisninger.

HALOT, s.v. "חֲדָשׁ".

BDAG, s.v. "καί 2γβ".

L&N 6.10. (NB: her anvendes ikke s.v.)

På litteraturlisten anføres ordbogen blot under dens udgivere.

Koehler, Ludwig, Walter Baumgartner, og Johann J. Stamm, red. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. Oversat af Mervyn E. J. Richardson. 5 bd. Leiden: Brill, 2000.

Danker, Frederick W. m.fl., red. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. 3. udg. Chicago: University of Chicago Press, 2000.

Louw, Johannes P., og Eugene A. Nida, red. *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains*. 2. udg. New York: United Bible Societies, 1989.

4.3.21 *En avisartikel*

Vibe Lønstrup og Jacob Weinkouff Hansen, "Corona har også sat positive aftryk på konfirmationen", *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022, 4.

Lønstrup og Hansen, "Corona har også sat positive aftryk på konfirmationen".

Lønstrup, Vibe, og Jacob Weinkouff Hansen. "Corona har også sat positive aftryk på konfirmationen". *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022: 4.

En signeret leder kan både anføres med og uden forfatter.

"Udhul ikke værdien af en undskyldning", leder, *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022, 11.

"Udhul ikke værdien af en undskyldning", 11.

Kristeligt Dagblad. "Udhul ikke værdien af en undskyldning". Leder. 28. april 2022: 11.

Morten Rasmussen, "Udhul ikke værdien af en undskyldning", leder, *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022, 11.

Rasmussen, "Udhul ikke værdien af en undskyldning", 11.

Rasmussen, Morten. "Udhul ikke værdien af en undskyldning". *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022: 11.

4.3.22 *Et debatindlæg i en avis*

Thomas Rasmussen, "Sandsynligheden sagde, at min hustru og søn ville dø", kronik, *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022, 10.

Rasmussen, "Sandsynligheden sagde, at min hustru og søn ville dø", 10.

Rasmussen, Thomas. "Sandsynligheden sagde, at min hustru og søn ville dø". *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022: 10.

Cecilia Decara, "Mere undervisning i børns rettigheder", læserbrev, *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022, 11.

Decara, "Mere undervisning i børns rettigheder", 11.

Decara, Cecilia. "Mere undervisning i børns rettigheder". Læserbrev. *Kristeligt Dagblad*, 28. april 2022: 11.

4.3.23 *En online magasinartikel eller et blogindlæg*

N. T. Wright, "How the Christmas Stories Call the Church to a Different Vision", *Time*, 23. december 2021, time.com/6130474/christmas-story-origins/.

Wright, "Christmas Stories".

Wright, N. T. "How the Christmas Stories Call the Church to a Different Vision". *Time*, 23. december 2021. time.com/6130474/christmas-story-origins/.

Hvis ikke ordet 'blog' indgår i bloggernes navn, skal det angives i en parentes.

Alistair C. Stewart, "Just fancy that!", *Ancientchurchorders* (blog), 16. marts 2022, ancientchurchorders.wordpress.com/2022/03/16/just-fancy-that/.

Stewart, "Just fancy that!"

Stewart, Alistair C. "Just fancy that!" *Ancientchurchorders* (blog), 16. marts 2022. ancientchurchorders.wordpress.com/2022/03/16/just-fancy-that/.

4.3.24 *En podcast eller radioudsendelse*

Hvis ikke ordet 'podcast' indgår i podcastens navn, skal det angives i en parentes. Hvis der citeres fra en podcast, skal der pågældende tidsinterval angives (i formatet h:mm:ss).

Amy Hughes, "Chris Green – All Things Beautiful: An Aesthetic Christology", *OnScript* (podcast), 12. januar 2022, 24:53-27:06, onscript.study/podcast/chris-green/.

Hughes, "All Things Beautiful", 45:01-45:59.

Hughes, Amy. "Chris Green – All Things Beautiful: An Aesthetic Christology". *OnScript* (podcast), 12. januar 2022. onscript.study/podcast/chris-green/.

4.4 Særlige eksempler

4.4.1 *Encyclica*

Hvis der henvises til en pavelig encyclica i en trykt udgave, håndteres det som en artikel i en antologi (→4.3.9). Hvis der henvises til en online udgave ([vatican.va](https://www.vatican.va)), håndteres det som en online ressource (→4.3.23).

I begge tilfælde anføres pågældende pave som forfatter, dvs. "Johannes Paul 2." for fx *Evangelium vitae* (25. marts 1995).

Om nødvendigt kan den sektion/de sektioner, der henvises til, angives med "sektion", fx "sektion 104-105".

Se i øvrigt 6.2.22 om forkortelse af hyppigt anvendte værker.

4.4.2 *Koncildokumenter*

Hvis der henvises til et koncildokument i en trykt udgave, håndteres det som en artikel i en antologi (→4.3.9). Hvis der henvises til en online udgave ([vatican.va](https://www.vatican.va)), håndteres det som en online ressource (→4.3.23).

I begge tilfælde anføres pågældende koncil som forfatter, dvs. "Andet Vatikanerkoncil" for fx *Lumen gentium*.

Om nødvendigt kan den sektion/de sektioner, der henvises til, angives med "sektion", fx "sektion 13-14".

Hvis der ofte henvises til et koncildokument, kan det forkortes (→6.2.21):

Andet Vatikanerkoncil, "Dogmatic constitution on the Church: *Lumen gentium*", sektion 13-14, www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat_ii_const_19641121_lumen-gentium_en.html (herefter LG).

LG, sektion 15-16.

4.5 Author-date-henvisninger

4.5.1 *Introduktion*

I nogle tilfælde foretrækkes *author-date*-henvisninger i stedet for de ovenfor anførte fodnote-henvisninger. *Author-date*-henvisninger placeres i udgangspunktet altid i brødteksten. Inden for dette system består alle litteraturhenvisninger af forfatteren/forfatternes efternavn(e) og værkets udgivelsesår efterfulgt af de sidetal, der eventuelt henvises til. Hvis der henvises til et flerbindsværk, inkluderes også det pågældende bind.

Block 2021; Hays 1996

Hermeneutik er en vigtig disciplin (Osborne 1991, 20).

N. T. Wright har skrevet flere vigtige bøger (1992, 1996, 2003, 2013)

Wright 2013, 2:120

Når der anvendes *author-date*-henvisninger *skal* der også inkluderes en komplet litteraturliste. Denne ordnes alfabetisk, og flere værker af samme forfatter ordnes kronologisk efter udgivelsesår (og ikke alfabetisk efter titel som i note-systemet). Flere værker af samme forfatter udgivet i samme år ordnes alfabetisk og betegnes "a" og "b", dvs. fx "Nielsen 2021a" og "Nielsen

2021b”. I øvrigt følger udgivelsesåret i dette system lige efter forfatternavnet på litteraturlisten.

4.5.2 Informationernes rækkefølge

I *author-date*-systemet skal informationerne på litteraturlisten stå i denne rækkefølge (ikke alle informationer er relevante i alle tilfælde):

Forfatter(e) – eller redaktør(er), hvis der ikke er nogen forfatter
Udgivelsestidspunkt
Titel på artikel eller kapitel
Bogens eller tidsskriftets fulde titel
Antal bind, hvis der henvises til et flerbindsværk i sin helhed; ellers nummer og titel på det bind, der henvises til
Redaktør og/eller oversætter
Udgave, hvis ikke første
Serie og/eller bind-nummer (ved tidsskrifter)
Udgivelsessted (by og forlag)
Evt. oplysninger vedr. elektroniske ressourcer

4.5.3 Eksempler

En bog med én forfatter:

(Lemche 1995, 20)

Lemche, Niels Peter. 1995. *Det gamle Israel: Det israelitiske samfund fra sammenbruddet af bronzalderkulturen til hellenistisk tid*. Århus: Anis.

En bog med to eller tre forfattere:

(Mørch og Kofoed 2018, 56)

Mørch, Michael Agerbo, og Jens Bruun Kofoed. 2018. *Hør Herrens ord: Indledning til gammeltestamentlig profeti*. Fredericia: Kolon.

En bog med flere end tre forfattere:

(Birch m.fl. 1999, 54)

Birch, Bruce C., Walter Brueggemann, Terence E. Fretheim og David L. Petersen. 1999. *A Theological Introduction to the Old Testament*. Nashville: Abingdon.

En oversat bog:

(Lapide 1977, 12-24)

Lapide, Pinchas. 1977. *Jøder og kristne: Udfordring til dialog*. Oversat af Ruth Plum. København: Niels Steensen.

En redigeret bog (ved flere redaktører gælder samme principper som ved flere forfattere):

(Neegaard 2006, 67-68)

Neegaard, Gunnar, red. 2006. *Logos og Dharma: Religioner, livssyn og etikk*. Bergen: Fagbokforlaget.

En artikel i en antologi:

(Charlesworth 2007, 457)

Charlesworth, James H. 2007. "Can We Discern the Composition Date of the Parables of Enoch?" Side 450-68 i *Enoch and the Messiah Son of Man: Revisiting the Book of Parables*. Redigeret af Gabriele Boccaccini. Grand Rapids: Eerdmans.

En genudgivelse eller revideret udgave:

(Nøjgaard 2017, 56-78)

Nøjgaard, Niels, red. 2017. *De reformatoriske hovedskrifter*. Luthers Skrifter i Udvalg 1. København: Gad, 1962. Genudg. København: Eksistensen.

Et flerbindsværk:

(Andersen 2006, 2:100)

Andersen, Leif. 2006. *Teksten og tiden: En midlertidig bog om forkyndelsen*. Menighedsfakultetets Videnskabelige Serie 10. 2 bd. Kolon: Fredericia.

Et bind i et flerbindsværk med selvstændig titel:

(Holmquist og Nørregaard 1992, 120-34)

Holmquist, Hjalmer, og Jens Nørregaard. 1992. *Oldtid og middelalder*. Bd. 1 af Kirkehistorie. Fotografisk genoptryk af 3. udg. København: Schultz.

Et værk i en serie:

(Schäfer 1981, 50)

Schäfer, Peter. 1981. *Der Bar Kokhba-Aufstand: Studien zum zweiten jüdischen Krieg gegen Rom*. TSAJ 1. Tübingen: Mohr.

En tidsskriftsartikel:

(Højlund 2021, 265)

Højlund, Asger Chr. 2021. "En ny dogmatik? Præsentation af Kevin J. Vanhoozer". *DTTK* 48:263-73.

En artikel i et opslagsværk eller leksikon:

(Evans 2000, 698-99)

Evans, Craig A. 2000. "Messianism". *DNTB* 698-707.

Ordbogsopslag angives som anført under 4.3.20.

5 Henvisninger til antikke kilder og teologihistoriske hovedværker

5.1 Skrifter inddelt i kapitler og vers

De følgende regler gælder for henvisninger til skrifter inddelt i kapitler og vers, dvs. fx bibelske skrifter, apokryfer, pseudepigrapher, targumim, De Apostolske Fædre og Koranen. Se i øvrigt oplysningerne i 6.2.

5.1.1 Forkortelser

Forkortelserne anført på listerne i 6.2 bør anvendes. Det er tilladt at udelade skriftets navn, hvis det ud fra sammenhængen er utvetydigt.

I Første Mosebog findes en beretning om skabelsen af mennesket (1,26-31; 2,4b-25).

Forkortelserne anvendes også, når henvisningen står i brødteksten, undtagen hvis der henvises til hele skrifter (uden kapitler og vers):

Exodus er et grundlæggende tema i Anden Mosebog. (*Ikke*: Exodus er et grundlæggende tema i 2 Mos.)

I 3 Mos 25 introduceres sabbatår og jubelår.

I 1 Mos 1,1-2,4a beskrives skabelsen i poetisk sprog.

Der anvendes aldrig forkortelsespunktum ved skrifthenvisninger.

5.1.2 Angivelse af kapitler og vers

Kapitler og vers angives altid med arabertal.

Henvisninger til flere forskellige kapitler og flere forskellige bøger adskilles med semikolon, mens henvisninger til flere af hinanden uafhængige vers i samme kapitel adskilles med punktum uden mellemrum. Vershenvisninger kan underinddeles ved behov (a, b, c, ...). Yderligere underinddelinger (α , β) bør ikke anvendes.

1 Mos 1,1; 2,4.8; 3,1a.9b; 2 Mos 2,5.

I en perikope, hvor et større tekstafsnit allerede er introduceret, kan der henvises til vers inden for dette tekstafsnit med formularen 'v. x':

I lignelsen om den fortabte søn (Luk 15,11-32) slagter faderen fedekalven, da den yngste søn vender hjem (v. 22-23).

LXX har flere steder forskudt versering og/eller kapitelnummerering ift. den masoretiske tekst. Hvor det er relevant, bør det angives i en efterfølgende parentes. Det samme gælder, hvor engelske bibler har en forskudt versering:

Sl 21,2 (20,2 LXX).

Sl 21,2 (21,1 eng.) eller Sl 21,2 (21,1 NIV/ESV/etc.).

Sl 21,2 (20,2 LXX; 21,1 eng.).

5.1.3 Oversættelse

I bogens kolofon (og evt. også i bogens forord) angives almindeligvis den anvendte bibeloversættelse, også hvis det er forfatterens egen. Hvis der afviges fra denne, anføres den anvendte bibeloversættelse med en forkortelse efter skrifthenvisningen.

Jesu budskab var: ”Nu er Guds rige kommet. I skal ændre jeres indstilling og tro på det glædelige budskab, som jeg bringer jer” (Mark 1,15 BPH).

En liste over forkortelser for bibeloversættelser findes i 6.4.

5.2 Skrifter inddelt i afsnit, paragraffer og/eller sektioner

De følgende regler gælder for henvisninger til skrifter inddelt i afsnit, paragraffer og/eller sektioner, dvs. fx Josefus’ og Filons skrifter, rabbinsk litteratur, kirkefædre, tidlig kristen litteratur, klassiske skrifter og flere teologihistoriske hovedværker. Se i øvrigt oplysningerne i 6.2.

5.2.1 Forkortelser

Om forkortelser gælder de samme principper som nævnt under 5.1.1. Lister over forkortelser gives i 6.2

5.2.2 Angivelse af afsnit, paragraffer og/eller sektioner

I udgangspunktet anvendes udelukkende arabertal til angivelse af afsnit, paragraffer og sektioner, også hvor forlægget måtte anvende romertal, og de forskellige niveauer adskilles med punktum uden mellemrum.

For alle typer af henvisninger gælder det almindeligvis, at man skal henvise til det, der er mest præcist, hvad enten det er afsnit, paragraffer, sektioner el.lign. (I de fleste moderne bøger er det sidetal, der er mest præcise.)

Nogle teologihistoriske hovedværker (fx Barths *Kirchliche Dogmatik*) er inddelt i paragraffer, der dog er på flere siders længde. I sådan et tilfælde er det mest nøjagtigt at henvise til sidetal, og paragraf-nummeret kan eventuelt inkluderes i en efterfølgende parentes.

5.2.3 Oversættelse

Hvis der citeres fra eller henvises til en specifik oversættelse, anføres oversætterens efternavn i skarpe parenteser efter skrifthenvisningen, og oversættelsen tilføjes til litteraturlisten enten under oversætterens efternavn eller under den oprindelige forfatters navn:

(Josefus, Krig 2.3.1 [Harsberg])

Harsberg, Erling, overs. *Den jødiske krig*. København: Museum Tusculanum, 1997.

Josefus, Flavius. *Den jødiske krig*. Oversat af Erling Harsberg. København: Museum Tusculanum, 1997.

5.3 Skrifter inddelt i kolonner og linjer

De følgende regler gælder for henvisninger til skrifter inddelt i kolonner og linjer, dvs. fx Dødehavsskrifterne. Se i øvrigt oplysningerne i 6.2.

5.3.1 Forkortelser

Om forkortelser gælder de samme principper som nævnt under 5.1.1. Lister over forkortelser gives i 6.2.

5.3.2 *Angivelse af kolonner og linjer*

Dødehavsskrifterne er ikke inddelt i kapitler og vers, men i spalter og linjer. Henvisninger følger denne praksis:

Hvis skriftet er delt i flere fragmenter, angives dette med *arabertal* efter skriftets forkortelse.

Kolonne angives med *romertal*, og efter et komma angives linje med *arabertal*.

1Q27 1 II,25-26 (Dvs. fragment 1, kolonne 2, linjerne 25-26 fra 1Q27)

4QpIsa^c 4-7 II,2-4 (Dvs. kolonne 2, linjerne 2-4 fra tredje kopi af 4QpIsa)

1QS VIII,5-IX,3; IX,9-10; 4Q174 1-3 I,6-7.

5.3.3 *Oversættelse*

→5.2.3.

6 Forkortelser

6.1 Sproglige forkortelser på dansk

Ved de fleste sproglige forkortelser anvendes forkortelsespunktum.

Forkortelser bør ikke anvendes i brødteksten. I fodnoter og parenteser kan de almindeligste forkortelser anvendes uden forklaring. Hertil må regnes:

blandt andet/andre	bl.a.
det vil sige	dvs.
eller	el.
eller lignende	e.l./el.lign.
etcetera	etc.
eventuel/eventuelt/eventuelle	evt.
fodnote	n.
for eksempel	fx (NB uden punktum)/f.eks. (NB med punktum-mer)
før/efter Kristi fødsel	f.Kr./e.Kr.
før/efter vor tidsregnings begyndelse	f.v.t./e.v.t.
henholdsvis	hhv.
ifølge	if.
jævnfør	jf./cf.
kapitel	kap.
med	m.
med flere	m.fl./mfl.
med henblik på	m.h.p/mhp.
med hensyn til	mht./m.h.t.
med mere	m.m.
med videre	mv./m.v.
mellem	ml.
nummer	nr.
og andet/andre	o.a.
og lignende	og lign./o.l.
og så videre	osv.
på grund af	pga./på gr. af
sammenlign	sml.
side	s.
vers	v.

Alle andre forkortelser skal introduceres på en forkortelsesliste og eventuelt ved første anvendelse og/eller i bogens forord/indledning.

6.2 Primærkilder

De følgende regler for forkortelse af primærkilder tager udgangspunkt i de almindelige danske forkortelser af de bibelske skrifter.

- (1) Forfatternavne bør ikke forkortes, medmindre de indgår som en del af en titel på et værk.

- (2) Forkortelser skal i udgangspunktet bygge på skriftets danske titel (Bekend(elser), ikke Conf(essiones)) og følge samme rækkefølge som den fulde titel (Salomos Salmer = SalSl, ikke SlSal). Undtagelser kan gøres (fx LAB = Liber antiquitatum biblicarum).
- (3) Hvis en forfatter har skrevet en række nummererede værker (fx Justins to apologier), angives dette med foranstillede arabertal.
- (4) Forkortelser bør i udgangspunktet ikke være akronymer (dvs. ikke *KH* for Eusebs *Kirkehistorie*). Undtagelser kan gøres i sammenhænge, hvor der hyppigt anvendes mange skrifter af samme forfatter (fx i en bog om Euseb), eller i sammenhænge, hvor den praksis er udbredt (fx ved koncildokumenter).
- (5) Der anvendes ikke punktummer i forkortelser, heller ikke efter ordenstal (1 Mos og 4 Ezra, ikke 1. Mos og 4. Ezra).
- (6) Ord bør ikke forkortes ved at udelade vokaler (undtagelse: Sl = Salmernes Bog), men ved kun at angive de første bogstaver i ordet.
- (7) Ord bør forkortes efter konsonanter og ikke efter vokaler (Præd(ikerens Bog), ikke Præ eller Prædi; Polyk(arp), ikke Poly) og bør desuden bestå af mindst én hel stavelse (undtagelser: B = bøn, Br = brev, Ps = pseudo, Gr = græsk, Spg = spørgsmål).
- (8) Et ord bør aldrig forkortes midt i en dobbeltkonsonant men altid efter (Matt, ikke Mat; Hagg, ikke Hag).
- (9) Så vidt muligt skrives forkortelser i ét ord med stort begyndelsesbogstav i hvert ord (ManB og AbrApok, ikke Man B og Abr Apok). Ordenstal efterfølges altid af mellemrum.
- (10) Forkortelser kursiveres efter samme regler som titler, dvs. hvis værket har en kendt, historisk forfatter.
- (11) Det må tilstræbes, at identiske led altid forkortes på samme måde (Apok = apokalypse, B = bøn, Br = brev osv.), og at enslydende titler af forskellige forfattere forkortes på samme måde.

Forrest eller bagerst i en bog placeres en forkortelsesliste, der oplister alle anvendte forkortelser af primær- og sekundærkilder.

6.2.1 GT

	Almindelig dansk praksis	Alternativ international praksis
Første Mosebog	1 Mos	Gen
Anden Mosebog	2 Mos	Exod
Tredje Mosebog	3 Mos	Lev
Fjerde Mosebog	4 Mos	Num
Femte Mosebog	5 Mos	Deut
Josvabogen	Jos	Jos
Dommerbogen	Dom	Jdc
Ruths Bog	Ruth	Rut
Første Samuelsbog	1 Sam	1 Sam (LXX: 1 Kgdm)
Anden Samuelsbog	2 Sam	2 Sam (LXX: 2 Kgdm)
Første Kongebog	1 Kong	1 Reg (LXX: 3 Kgdm)
Anden Kongebog	2 Kong	2 Reg (LXX: 4 Kgdm)
Første Krønikebog	1 Krøn	1 Chr
Anden Krønikebog	2 Krøn	2 Chr
Ezras Bog	Ezra	Ezr
Nehemias' Bog	Neh	Neh
Esters Bog	Est	Est

Jobs Bog	Job	Iob
Salmernes Bog	Sl	Ps
Ordsprogenes Bog	Ordsp	Prov
Prædikerens Bog	Præd	Qoh
Højsangen	Højs	Cant
Esajas' Bog	Es	Jes
Jeremias' Bog	Jer	Jer
Klagesangene	Klages	Thr
Ezekiels Bog	Ez	Ezek
Daniels Bog	Dan	Dan
Hoseas' Bog	Hos	Hos
Joels Bog	Joel	Joel
Amos' Bog	Am	Amos
Obadias' Bog	Obad	Obad
Jonas' Bog	Jon	Jon
Mikas Bog	Mika	Mic
Nahums Bog	Nah	Nah
Habakkuks Bog	Hab	Hab
Sefanias' Bog	Sef	Sef
Haggajs Bog	Hagg	Hagg
Zakarias' Bog	Zak	Sach
Malakias' Bog	Mal	Mal

6.2.2 NT

	Almindelig dansk praksis	Alternativ international praksis
Matthæusevangeliet	Matt	
Markusevangeliet	Mark	
Lukasevangeliet	Luk	
Johannesevangeliet	Joh	
Apostlenes Gerninger	ApG	Acta
Romerbrevet	Rom	
Første Korintherbrev	1 Kor	
Andet Korintherbrev	2 Kor	
Galaterbrevet	Gal	
Efeserbrevet	Ef	
Filipperbrevet	Fil	
Kolossenserbrevet	Kol	
Første Thessalonikerbrev	1 Thess	
Andet Thessalonikerbrev	2 Thess	
Første Timotheusbrev	1 Tim	
Andet Timotheusbrev	2 Tim	
Titusbrevet	Tit	
Filemonbrevet	Filem	
Hebræerbrevet	Hebr	
Jakobsbrevet	Jak	
Første Petersbrev	1 Pet	
Andet Petersbrev	2 Pet	
Første Johannesbrev	1 Joh	
Andet Johannesbrev	2 Joh	
Tredje Johannesbrev	3 Joh	
Judasbrevet	Jud	

Johannes' Åbenbaring	Åb	Apok
----------------------	----	------

6.2.3 GT-apokryfer

Tobits Bog	Tob
Judits Bog	Judit
Tilføjelser til Esters Bog*	TilfEst
Første Makkabæerbog	1 Makk
Anden Makkabæerbog	2 Makk
Visdommens Bog	Visd
Siraks Bog	Sir
Manasses Bøn	ManB
Baruks Bog	Bar
Jeremias' Brev	JerBr
Tilføjelser til Daniels Bog	TilfDan

* Tilføjelserne til Esters Bog verseres forskelligt i engelske og i danske oversættelser:

	Tilf A	Tilf B	Tilf C	Tilf D	Tilf E	Tilf F
	foran Est 1	til Est 3,13	til Est 4,17	til Est 5,1	til Est 8,12	til Est 10,3
Engelsk, Vulgata og LXX	11,2-12,6	13,1-7	13,8-14,19	15,1-16	16,1-24	10,4-11,1
Dansk	A,1-17	B,1-7	C,1-30	D,1-16	E,1-24	F,1-11

6.2.4 GT-pseudepigrapher

Dansk titel	Engelsk forkortelse	Dansk forkortelse
Abrahams Apokalypse	Apoc. Ab.	AbrApok
Abrahams Testamente ⁴	T. Ab.	AbrTest
Adams Apokalypse	Apoc. Adam	AdApok
Adams og Evas Liv †	LAE	AdEv
Adams Testamente ⁵	T. Adam	AdTest
Ahiqar	Ahiqar	Ahiqar
Anden Baruksbog/Den Syriske Baruksapokalypse †	2 Bar.	2 Bar/BarApok
Anden Enoksbog (Den Slaviske Enoksapokalypse) †	2 En.	2 Enok
Aristeasbrevet †	Let. Aris.	Aristeas
Aristobul	Aristob.	Aristob
Artapanus	Artap.	Artap
Ashers Testamente †	T. Ash.	AshTest (jf. 12 PatrTest)
Benjamins Testamente †	T. Benj.	BenjTest (jf. 12 PatrTest)
Cleodemus Malkus	Cl. Mal.	ClMal
Daniels Apokalypse	Apoc. Dan.	DanApok
Dans Testamente †	T. Dan	DanTest (jf. 12 PatrTest)
De 12 Patriarkers Testamente †	T. 12 Patr.	12 PatrTest
De 3 Patriarkers Testamente	T. 3 Patr.	3 PatrTest (se AbrTest, IsakTest, JakTest)
De Tabte Stammer	Lost Tr.	TabStam
Den Syriske Menanders Sentenser	Syr. Men.	SyrMen
Eksegeten Aristeas	Aris. Ex.	EksegArist

⁴ Benedikt Otzen, Karin Friis Plum og Jørgen Ledet Christiansen, *Tre jødiske legender: Josef og Asenat, Jobs Testamente, Abrahams Testamente* (København: Forlaget ANIS, 2009), 129–82 (Benedikt Otzen).

⁵ Søren Holst m.fl., "Det syriske Adams Testamente", *Dansk Teologisk Tidsskrift* 78, nr. 3 (2015): 163–84.

Eldad og Modad	El. Mod.	EldMod
Elias' Apokalypse	Apoc. El.	EliApok
Esajas' Martyrium og Himmelfart ⁶ †	Mart. Ascen. Isa.	EsMartHim kap. 1-5 = EsMart
Eupolemus	Eup.	Eup
Ezekielsapokryfen (Ezekiels apokalypse)	Apocr. Ezek. (tidl.: Apoc. Ezek.)	EzApokr
Ezras Spørgsmål	Ques. Ezra	EzraSpg
Ezras Vision	Vis. Ezra	EzraVis
Ezras Åbenbaring	Rev. Ezra	EzraÅb
Fem Apokryfe Syriske Salmer	5 Apoc. Syr. Pss.	ApokrSyrSl
Femte Makkabæerbog	5 Macc.	5 Makk
Filon den Episke Digter	Ph. E. Poet	FilEpDigt
Fjerde Barkusbog/Resten af Baruks Ord (<i>Paraleipomena Jeremíou</i>) †	4 Bar. (tidl.: PJ)	4 Bar/RestBar
Fjerde Makkabæerbog †	4 Macc.	4 Makk
Fjerde Ezrasbog (Ezras Apokalypse) * †	4 Ezra*	4 Ezra
Første Enoksbog (Den Etiopiske Enoksapokalypse) †	1 En.	1 Enok
Gads Testamente †	T. Gad	GadTest (jf. 12 PatrTest)
Hekataeus af Abdera	Hec. Ab.	HekAb
Hellenistiske Synagogebeder	Hel. Syn. Pr.	HelSynB
Hizkijas Testamente	T. Hez. = Mart. Ascen. Isa. 3:13-4:22	HizTest = EsMartHim 3,13-4,22
Isaks Testamente	T. Isaac	IsakTest
Issakars Testamente †	T. Iss.	IssTest (jf. 12 PatrTest)
Jakobs Bøn	Pr. Jac.	JakB
Jakobs Stige	Lad. Jac.	JakStig
Jakobs Testamente	T. Jac.	JakTest
Jannes og Jambres	Jan. Jam.	JanJam
Jobs Testamente ⁷	T. Job	JobTest
Josef og Asenat ⁸	Jos. Asen.	JosAs
Josefs Bøn	Pr. Jos.	JosB
Josefs Historie	Hist. Jos.	JosHis
Josefs Testamente †	T. Jos.	JosTest (jf. 12 PatrTest)
Jubilæerbogen †	Jub.	Jub
Judas Testamente †	T. Levi	JudaTest (jf. 12 PatrTest)
Kronografen Demetrius	Dem.	KronDem
Levis Testamente †	T. Naph.	LeviTest (jf. 12 PatrTest)
Moses' Apokalypse †	Apoc. Mos.	MosApok
Moses' Bøn	Pr. Mos.	MosB
Moses' Himmelfart †	As. Mos.	MosHim
Moses' Testamente	T. Mos.	MosTest
Naftalis Testamente †	T. Jud.	NaftTest (jf. 12 PatrTest)
Noas Bog	Bk. Noah	Noa
Orfica		Orf

⁶ Esajas' Himmelfart findes på dansk i Jørgen Ledet Christiansen og Helge Kjær Nielsen, overs., *Nytestamentlige apokryfer* (København: Det Danske Bibelselskab, 2002).

⁷ Otzen, Plum og Christiansen, *Tre jødiske legender*, 73–127 (Jørgen Ledet Christiansen).

⁸ Otzen, Plum og Christiansen, *Tre jødiske legender*, 9–72 (Karin Friis Plum).

Profeternes Liv	Liv. Pro.	ProfLiv
Pseudo-Eupolemus	Ps.-Eup.	PsEup
Pseudo-Filon (En bog om den bibelske fortid) ⁹	LAB (tidl.: Ant. bib., Bib. Ant. eller Ps.-Philo)	LAB (Liber antiquitatum biblicarum)
Pseudo-Fokylides	Ps.-Phoc.	PsFok
Pseudo-Hekataeus	Ps.-Hec.	PsHek
Pseudo-Orfeus	Ps.-Orph.	PsOrf
Rekabitternes Historie	Hist. Rech. (tidl.: Apoc. Zos.)	RekHist
Rubens Testamente †	T. Reu.	RubTest (jf. 12 PatrTest)
Salme 151	Ps. 151	Sl 151
Salme 152	Ps. 152	Sl 152
Salme 153	Ps. 153	Sl 153
Salme 154	Ps. 154	Sl 154
Salme 155	Ps. 155	Sl 155
Salomos Oder	Odes Sol.	SalOd
Salomos Salmer †	Pss. Sol.	SalSl
Salomos Testamente	T. Sol.	SalTest
Sedraks Apokalypse	Apoc. Sedr.	SedApok
Sefanias' Apokalypse	Apoc. Zeph.	SefApok
Sems Traktat	Treat. Shem	SemTrak
Sibyllinske Orakler †	Sib. Or.	SibOr
Simeons Testamente †	T. Sim.	SimTest (jf. 12 PatrTest)
Skattehulen	Cav. Tr.	Skat
Theodotus, Om jøderne	Theod.	Theod
Tragikeren Ezekiel	Ezek. Trag.	TragEz
Tredje Baruksbog/Den Græske Baruksapokalypse †	3 Bar.	3 Bar/GrBarApok
Tredje Enoksbog (Den hebraiske Enoksapokalypse)	3 En.	3 Enok
Tredje Ezrasbog (Den apokryfe Ezrasbog) * †	3 Ezra*	3 Ezra
Tredje Makkabæerbog †	3 Macc.	3 Makk
Zebulons Testamente †	T. Zeb.	ZebTest (jf. 12 PatrTest)

* Skrifterne, som på dansk kaldes Tredje og Fjerde Ezrasbog, går under flere forskellige navne; den videnskabelige terminologi anbefales:

	Kanonisk Ezra	Kanonisk Nehemias	Parafrase af 2 Krøn 35-36, Ezra, Neh 7,38-8,12 samt særstof	Latinsk apokalypse		
				kap. 1-2	kap. 3-14	kap. 15-16
LXX	2. Esdras	(3. Esdras)	1. Esdras	findes ikke		
Vulgata	1. Esdras	2. Esdras	3. Esdras	4. Esdras		
Senere latinske manuskripter	1. Esdras		3. Esdras	2. Esdras	4. Esdras	5. Esdras
Slavisk	1. Esdras	Nehemias	2. Esdras	3. Esdras		

⁹ Jens Christensen, *Pseudo-Filon: Liber antiquitatum biblicarum, en bog om den bibelske fortid: Oversættelse, indledning og kommentar* (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2000).

Engelsk tradition	Book of Ezra	Book of Nehemiah	1. Esdras	2. Esdras		
Dansk tradition	Ezras Bog	Nehemias' Bog	3. Ezra	4. Ezra		
Videnskabelig	Ezra (1. Ezra)	Nehemias (2. Ezra)	3. Ezra	5. Ezra	4. Ezra	6. Ezra

De med † markerede skrifter findes på dansk i E. Hammershaimb (red.), *De gammeltestamentlige pseudepigrapher i oversættelse med indledning og noter* (København: Det Danske Bibelselskab, 2001).

6.2.5 Nærorientalske kilder

Forkortes almindeligvis ikke.

6.2.6 Dødehavsskrifter

Dødehavsskrifterne betegnes i udgangspunktet (1) med deres nummer, som indeholder oplysninger om findested. De klassificerede fragmenter kan desuden (2) betegnes med en forkortelse, der indeholder oplysninger om findested og indhold. De almindeligste skrifter går tillige (3) under mere mundrette navne. For at undgå forvirring bør nummeret altid anføres ved første henvisning, hvorefter en af de øvrige betegnelser kan anvendes.

Ad (1): Dødehavsskrifternes nummer er af typen 4Q174, hvor 4Q angiver hule 4 i Qumran, og 174 er tekstens løbenummer.

Ad (2): Skrifternes forkortelse er af typen

4QpsDan^a ar

hvor **4Q** angiver findestedet (hule 4 i Qumran), **ps** angiver teksttypen (pseudo-/pseudepigraf), **Dan** angiver pseudonymet (Daniel), ^a angiver, at der er den første af flere udgaver af samme tekst fundet i samme hule, og **ar** angiver affattelsessproget (aramæisk).

Skematisk kan oplysningerne i forkortelserne opdeles i forfelter, slutfelter og et centralfelt. Centralfeltet angives altid med store begyndelsesbogstaver og er det eneste, der er nødvendigt.

	Information om findested	Forfelt: tekst- eller materialetype	Centralfelt: indhold	Slutfelt 1: udgaver	Slutfelt 2: sprog
	1-11Q og flere andre fundsteder uden for Qumran	ap(ocr): apokryf cr(ypt): kryptisk p: pesher paleo: paleo-hebraisk alfabet pap: papyrus par: parafrase ps: pseudo- tg: targum		Anføres med hævdede bogstaver	ar: aramæisk arab: arabisk gr: græsk hebr: hebraisk nab: nabatæisk
1Q21	1Q		TLevi		ar
4Q127	4Q	pap para	Exodus		gr
4Q243	4Q	ps	Dan	^a	ar
4Q521	4Q		MessAp		
4Q69	4Q	pap	Isa	^p	

Ad (3): Skrifternes titler anføres almindeligvis i standardoversættelserne.¹⁰ I påkommende tilfælde kan egne betegnelser også anvendes med udgangspunkt i informationerne i skriftets forkortelse (jf. ovenfor). 4Q243 kan således kaldes 'den aramæiske Daniels-pseudepigraf', 1Q21 'det aramæiske Levis-testamente' og 4Q127 'den græske Exodus-parafrase'.

Som nævnt bør skriftets nummer altid anføres ved første henvisning og i tvivlstilfælde.

NB: De syv først opdagede skriftruller samt Damaskusdokumentet fra Cairo Geniza betegnes almindeligvis ikke med et nummer, men med forkortelsen eller titlen:

1QapGen ar	Genesisapokryfen
1QH ^a	Takkesangene ^a
1QIsa ^a	Esajasrullen ^a
1QIsa ^b	Esajasrullen ^b
1QM	Krigsrullen
1QpHab	Habbakukkommentaren
1QS	Sekthåndbogen
CD	Cairo Geniza-udgaven af Damaskusdokumentet

6.2.7 *Udgaver af GT*

LXX	Septuaginta (græsk)
MT	Den masoretiske tekst (hebraisk og aramæisk)
Pesh	Peshitta (syrisk)
SP	Den samaritanske Pentateuk (hebraisk, aramæisk og arabisk)
VL	Vetus Latina, de gamle latinske oversættelser før Vulgata
Vulg	Vulgata (latin)

6.2.8 *Filon*

Ligesom der henvises til de bibelske skrifter med danske forkortelser, bør der også henvises til Filons skrifter med danske forkortelser, selvom skrifterne ikke foreligger i fuldstændige danske oversættelser. Ved første henvisning kan den latinske titel angives i parentes.

Latinsk titel	Latinsk forkortelse	Engelsk forkortelse	Dansk titel	Dansk forkortelse
<i>De Abrahamo</i>	Abr.	Abraham	<i>Om Abraham</i>	Abr
<i>De aeternitate mundi</i>	Aet.	Eternity	<i>Om verdens evighed</i>	Evigh
<i>De agricultura</i>	Agr.	Agriculture	<i>Om landbruget</i>	Landb
<i>De animalibus</i>	Anim.	Animals	<i>Om dyrene</i>	Dyr
<i>De cherubim</i>	Cher.	Cherubim	<i>Om keruberne</i>	Kerub
<i>De confusione linguarum</i>	Conf.	Confusion	<i>Om sprogenes forvirring</i>	Forvir
<i>De congressu eruditionis gratia</i>	Congr.	Prelim. Studies	<i>Om at mødes for almindelighedsens skyld</i>	Almend
<i>De vita contemplativa</i>	Contempl.	Contempl. Life	<i>Om det kontemplative liv</i> ¹¹	Komtempl

¹⁰ På dansk: Bodil Ejrnæs, Søren Holst og Mogens Müller, *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne*, 2. udv. og rev. udg. (København: Anis, 2003). På engelsk fx: Michael Owen Wise, Martin G. Abegg og Edward M. Cook (red.), *The Dead Sea Scrolls. A New Translation*, Rev. ed. (San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005). I øvrigt henvises til qumran.dk.

¹¹ *Kontempl* 1-90 findes i Ejrnæs, Holst og Müller, *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne*, 548–59.

<i>De decalogo</i>	<i>Decal.</i>	<i>Decalogue</i>	Om dekalogen	Dekal
<i>De Deo</i>	<i>Deo</i>	<i>God</i>	Om Gud	Gud
<i>Quod deterius potiori insi- dari soleat</i>	<i>Det.</i>	<i>Worse</i>	At det slemme plejer at angribe det bedre	Slem
<i>Quod Deus sit immutabilis</i>	<i>Deus</i>	<i>Unchangeable</i>	At Gud er uforanderlig	Uforand
<i>De ebrietate</i>	<i>Ebr.</i>	<i>Drunkenness</i>	Om fuldskab	Fuldskab
<i>De execrationibus</i>	<i>Exsecr.</i>	<i>Curses</i>	Om forbandelser	Forband
<i>In Flaccum</i>	<i>Flacc.</i>	<i>Flaccus</i>	Mod Flaccus ¹²	Flacc
<i>De fuga et inventione</i>	<i>Fug.</i>	<i>Flight</i>	Om flugt og opfindelse	Flugt
<i>De gigantibus</i>	<i>Gig.</i>	<i>Giants</i>	Om kæmperne	Kæmp
<i>Quis rerum divinarum heres sit</i>	<i>Her.</i>	<i>Heir</i>	Hvem er arving til de guddommelige ting?	Arv
<i>Hypothetica/Apologia pro Judaeis</i>	<i>Hypoth.</i>	<i>Hypothetica</i>	Hypotetika/Forsvar for jøderne ¹³	Hypot
<i>De Iosepho</i>	<i>Ios.</i>	<i>Joseph</i>	Om Josef	Jos
<i>Legum allegoriae I, II, III</i>	<i>Leg. 1, 2, 3</i>	<i>Alleg. Interp. 1, 2, 3</i>	Allegorisk udlægning af loven 1, 2, 3	Alleg 1, 2, 3
<i>Legatio ad Gaium</i>	<i>Legat.</i>	<i>Embassy</i>	Udsendingene til Gajus ¹⁴	Udsend
<i>De migratione Abrahami</i>	<i>Migr.</i>	<i>Migration</i>	Om Abrahams vandring	Vandr
<i>De vita Mosis I, II</i>	<i>Mos. 1, 2</i>	<i>Moses 1, 2</i>	Om Moses' liv 1, 2	Mos 1, 2
<i>De mutatione nominum</i>	<i>Mut.</i>	<i>Names</i>	Om navnenes foran- dring	Navn
<i>De opificio mundi</i>	<i>Opif.</i>	<i>Creation</i>	Om verdens skabelse	Skab
<i>De plantatione</i>	<i>Plant.</i>	<i>Planting</i>	Om plantning	Plant
<i>De posteritate Caini</i>	<i>Post.</i>	<i>Posterity</i>	Om Kains efterslægt	Eftersl
<i>De praemiis et poenis</i>	<i>Praem.</i>	<i>Rewards</i>	Om belønning og straf	Beløn
<i>Quod omnis probus liber sit</i>	<i>Prob.</i>	<i>Good Person</i>	At enhver retskaffen person er fri ¹⁵	Retskaf
<i>De providentia I, II</i>	<i>Prov. 1, 2</i>	<i>Providence 1, 2</i>	Om forsynet 1, 2	Fors 1, 2
<i>Quaestiones et solutiones in Exodum I, II</i>	<i>QE 1, 2</i>	<i>QE 1, 2</i>	Spørgsmål og svar om Anden Mosebog 1, 2	Spg 2 Mos 1, 2
<i>Quaestiones et solutiones in Genesin I, II, III, IV</i>	<i>QG 1, 2, 3, 4</i>	<i>QG 1, 2, 3, 4</i>	Spørgsmål og svar om Første Mosebog 1, 2, 3, 4	Spg 1 Mos 1, 2, 3, 4
<i>De sacrificiis Abelis et Caini</i>	<i>Sacr.</i>	<i>Sacrifices</i>	Om Abels og Kains ofre	Ofre
<i>De sobrietate</i>	<i>Sobr.</i>	<i>Sobriety</i>	Om ædruelighed	Ædru
<i>De somniis I, II</i>	<i>Somn. 1, 2</i>	<i>Dreams 1, 2</i>	Om drømme 1, 2	Drøm
<i>De specialibus legibus I, II, III, IV</i>	<i>Spec. 1, 2, 3, 4</i>	<i>Spec. Laws 1, 2, 3, 4</i>	Om enkeltlove 1, 2, 3, 4	Enkeltlove 1, 2, 3, 4
<i>De virtutibus</i>	<i>Virt.</i>	<i>Virtues</i>	Om dyderne	Dyd

6.2.9 Josefus

Ligesom der henvises til de bibelske skrifter med danske forkortelser, bør der også henvises til Josefus' skrifter med danske forkortelser, selvom ikke alle skrifterne foreligger i nyere danske oversættelser. Ved første henvisning kan den latinske titel angives i parentes.

¹² *Flacc* 16–103 findes i Flavius Josefus, *Mod Apion: Oversættelse, indledning og noter af Niels Henningsen* (Frederiksberg: Eksistensen, 2016), 107–19.

¹³ Disse to skrifter kendes kun fra Eusebs *Evangelisk forberedelse*, og det antages almindeligvis, at de to titler dækker over det samme skrift. *Hypot* findes i Josefus, *Mod Apion*, 101–6, mens *Forsvar for jøderne* findes i Ejrnæs, Holst og Müller, *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne*, 546–47.

¹⁴ Et uddrag findes i Josefus, *Mod Apion*, 121–29.

¹⁵ *Retskaf* 75–91 findes i Ejrnæs, Holst og Müller, *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne*, 543–45.

Latinsk titel	Latinsk forkortelse	Engelsk forkortelse	Dansk titel	Dansk forkortelse
<i>Vita</i>	<i>Vita</i>	<i>Life</i>	<i>Flavius Josefus' liv</i>	<i>Liv</i>
<i>Contra Apionem</i>	<i>C. Ap.</i>	<i>Ag. Ap.</i>	<i>Mod Apion</i> ¹⁶	<i>Apion</i>
<i>Antiquitates judaicae</i>	<i>A.J.</i>	<i>Ant.</i>	<i>De jødiske antikviteter/Jødernes oldtidshistorie</i> ¹⁷	<i>Ant</i>
<i>Bellum judaicum</i>	<i>B.J.</i>	<i>J.W.</i>	<i>Den jødiske krig</i> ¹⁸	<i>Krig</i>

Der henvises til Josefus' skrifter efter to systemer: Det ældste system inddeler teksten i kapitler og afsnit (Whiston), foruden Josefus' egen inddeling i bøger, mens det yngre system inddeler bøgerne i mindre stykker nummeret fortløbende.

Det yngre system er mest nøjagtigt, men det ældste system er meget udbredt. Begge systemer bør derfor anvendes:¹⁹

Ant 15.10.3 §373-379; Krig 4.9.4 §510; 4.9.3-12 §503-584.

6.2.10 Rabbinsk litteratur

Mishna, Talmud og Tosefta er opdelt i ordner og traktater, der forkortes efter nedenstående liste. Et forudgående m angiver Mishna, y angiver Den Jerusalemiske/Palæstinensiske Talmud, b angiver Den Babylonske Talmud og t angiver Tosefta.

Generelt gælder det, at hebraiske værker benævnes og forkortes med udgangspunkt i transskriptionen af deres titel (jf. 3.3.2).²⁰

Orden	Forkortelse
Mo'ed	Mo'ed
Nashim	Nas
Neziqin	Nez
Qodashim	Qod
Tohorot	Toh
Zera'im	Zera

Traktat	Forkortelse
'Arakin	'Arak
'Avoda Zara	'Avod
'Avot	'Avot
Bava Batra	BB
Bava Metsi'a	BM
Bava Qamma	BQ
Bekorot	Bek
Berakot	Ber

¹⁶ Josefus, *Mod Apion*, 35–99.

¹⁷ Ant 13.5.9 §171-173 findes i Ejrnæs, Holst og Müller, *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne*, 570–71. Ant 18.1.2-6 §11-25 findes i Sigfred Pedersen (red.), *Den nytestamentlige tids historie*, 1. udg., Dansk kommentar til Det nye Testamente 2 (Århus: Aarhus universitetsforlag, 1994), 444–46.

¹⁸ Flavius Josefus, *Den jødiske krig*, oversat af Erling Harsberg (København: Museum Tusculanum, 1997).

¹⁹ En omregning kan fx findes på ntresources.com/blog/?p=3492 eller ved at slå afsnittet op i *Perseus Digital Library* (perseus.tufts.edu).

²⁰ Et udvalg af rabbinske tekster findes i Børge Salomonsen, *Tekster til Jødedommen*, Religionspædagogiske studier (København: Gyldendal, 1972), og Børge Rod-Salomonsen og Judith Winther, *Skriften og den rabbinske tradition*, bd. 1 af *Jødedommen: Religiøse tekster gennem 2000 år*, Verdensreligionernes Hovedværker (København: Spektrum, 2001).

Betsa	Bet
Bikkurim	Bik
Dema'i	Dem
'Eduyyot	'Ed
'Erubin	'Er
Gittin	Git
Horajot	Hor
Kelim	Kel
Keritot	Ker
Ketubot	Ket
Khagiga	Khag
Khalla	Khal
Khullin	Khul
Kil'ajim	Kil
Ma'aser Sheni	Ma'as Sh
Ma'aserot	Ma'as
Makot	Mak
Makshirin	Maksh
Me'ila	Me'il
Megilla	Meg
Menakhot	Men
Middot	Mid
Miqva'ot	Miq
Mo'ed Qatan	Mo'ed Qat
Nazir	Naz
Nedarim	Ned
Nega'im	Neg
Nidda	Nid
'Ohalot	'Ohal
'Orla	'Orla
Para	Para
Pe'ah	Pe'ah
Pesakhim	Pes
Qiddushin	Qid
Qinnim	Qin
Ro'sh Hashshana	Ro'sh
Sanhedrin	San
Shabbat	Shab
Shevi'it	Shevi
Shevu'ot	Shevu
Sheqalim	Sheq
Sota	Sota
Sukka	Suk
Ta'anit	Ta'an
Tamid	Tamid
Tebul Jom	Teb
Temura	Tem
Terumot	Ter
Tohorot	Toh
'Uqtzin	'Uq
Yadayim	Yad
Yevamot	Yev

Yoma	Yoma
Zavim	Zav
Zevakhim	Zev

Ved henvisninger til Mishna og Tosefta bruges komma til at adskille kapitel fra paragraf:

mKel 1,6-9; 2,2; tBer 1,1.

Ved henvisninger til Den Babylonske Talmud angives folio og side (a eller b):

bYoma 9b.

Ved henvisninger til Den Jerusalemiske/Palæstinensiske Talmud angives først kapitel og paragraf og derefter folio og spalte (a-d):

yHor 3,2 15b; yTa'an 4,5 24a.

Øvrige udvalgte rabbiniske værker er:

'Avadim	'Avad
'Avot de-Rabbi Natan	'Avot R Nat
Gemara	Gem
Mekilta	Mek
Midrash	Midr
Pesiqa de-Rab Kahana	Pesiq Rab Kah
Pesiqa Rabbati	Pesiq Rab
Rabba Første Mosebog, Rabba Anden Mosebog osv.	1 Mos Rab, 2 Mos Rab, 3 Mos Rab osv.
Sifra	Sifra
Soferim	Sof
Tankhuma	Tankh

6.2.11 Targumim

Til Pentateuken findes

Targum	Forkortelse
Targum Onqelos	Tg Onq
Pseudo-Jonatan (= Targum Yerushalmi I)	Tg Ps-J
Targum Neofiti	Tg Neof
Den Samaritanske Targum	Sam Tg
Fragmentarisk Targum (= Targum Yerushalmi II)	Frg Tg

Ved henvisninger til targumim anvendes de almindelige forkortelser for GT (jf. 6.2.1):

Tg Onq 1 Mos 1,1; 2,5; 2 Mos 12,6; Tg Neof 1 Mos 1,2.

Til Profeterne (dvs. Jos, Dom, 1-2 Sam, 1-2 Kong samt de senere skriftprofeter) findes kun Targum Jonatan, der dog ikke er en samlet Targum. Derfor henvises til Targumen for de enkelte skrifter, altså: Tg Jos, Tg Dom, ..., Tg Es, Tg Jer, ..., Tg Hos, Tg Joel, osv.

Til Skrifterne findes ingen samlet Targum, og der henvises til Targumen for de enkelte skrifter: Tg Sl, Tg Ordsp, Tg Job, Tg Højs, Tg Ruth, Tg Klages, Tg Præd, Tg 1 Krøn, Tg 2 Krøn.

Til Esters Bog findes to targumim: Tg Est I og Tg Est II.

6.2.12 Papyrusser

Papyrusmanuskripter er udgivet i adskillige værker og serier. Se papyri.info, som har samlet oplysninger og delvist også tekster fra alle udgivelser af papyrusmanuskripter. Følgende principper bør følges ved henvisning til papyrusser:

Standardforkortelser af papyrussamlinger bør anvendes, dog under hensyntagen til dansk forkortelsespraksis.

Inden for papyrussamlinger bør der henvises til papyrusser med det unikke løbenummer, de almindeligvis er tildelt. Hvis løbenumrene er fortløbende over flere udgivelsesbind, er det ikke nødvendigt at angive, hvilket bind papyrussen er udgivet i.

Både papyrusnummer og linjetal angives med arabertal, adskilt af komma uden mellemrum.

Den samlede udgivelse anføres på en forkortelsesliste.

Til eksempel kan bruges den måske hyppigst anvendte udgivelse af papyrusmanuskripter, *Oxyrhynchus Papyri*.

På engelsk forkortes denne udgivelse P.Oxy., og på dansk vil POxy være mest konsistent ift. den forkortelsespraksis, der anvendes her.

Værket omfatter over 80 bind og er stadig under udgivelse. Papyrusserne nummereres fortløbende, og det vil således ikke være nødvendigt at angive bind.

En henvisning til linje 8-9 i papyrus 1070 i *Oxyrhynchus Papyri* vil således være:

POxy 1070,8-9

På forkortelseslisten anføres:

The Oxyrhynchus Papyri. Redigeret af Bernard P. Grenfell et. al. London: Egypt Exploration Fund, 1898-

6.2.13 De Apostolske Fædre²¹

Barnabasbrevet	Barn
Didake	Did
Diognetbrevet	Diogn
Hermas' Hyrden *	Herm
Ignatius' Brev til menigheden i Efesos	IgnEf
Ignatius' Brev til menigheden i Filadelfia	IgnFilad
Ignatius' Brev til menigheden i Magnesia	IgnMagn
Ignatius' Brev til Polykarp	IgnPolyk
Ignatius' Brev til menigheden i Rom	IgnRom
Ignatius' Brev til menigheden i Smyrna	IgnSmyrn
Ignatius' Brev til menigheden i Tralles	IgnTrall
Første Klemensbrev	1 Klem
Andet Klemensbrev	2 Klem
Papias-fragmenterne	Pap
Polykarps Brev	Polyk
Polykarps Martyrium	PolykMart
Presbyter-fragmenterne	Presb
Qvadratus-fragmentet	Qvad

²¹ Niels Jørgen Cappelørn, Niels Hyldahl og Bertil Wiberg (red.), *De apostolske Fædre i dansk oversættelse med indledning og noter* (København: Det Danske Bibelselskab, 1985); Søren Giversen, *De apostolske Fædre. Frelserens Evangelium. Spredte Jesusord, Oldkristne tekster 1–2* (Herning: Poul Kristensen, 2001).

* Der er to verseringssystemer af Hermas' Hyrden: Det ældre system inddeler skriftet i 5 syner, 12 bud og 10 lignelser, der igen er underinddelt i kapitler og vers. Det nyere system inddeler skriftet i 114 fortløbende nummererede kapitler, der yderligere er inddelt i vers.

Efter det ældre system henvises der fx til 3. Syn 3,4, mens samme passage efter det nyere system betegnes Herm 11,4.

Fordi begge systemer er i anvendelse, anbefales dobbelte henvisninger: Herm 1. Syn 3,4 (11,4). En omregningstabel kan findes i *The SBL Handbook of Style* appendiks D.

6.2.14 Tidlige kirkefædre og tidlige kristne skrifter

De almindeligste skrifter angives i tabellen nedenfor. Derudover henvises til *The SBL Handbook of Style* §8.3.14.3. Forkortelser og titler skal, også hvor de ikke foreligger i dansk oversættelse, angives på dansk med den latinske titel i parentes ved første henvisning eller på forkortelseslisten.

Ved skrifter, som ikke er nævnt her, bør den forkortelsespraksis følges, som er anvendt her og redegjort for i afsnit 6.2.

For flere af disse skrifter gælder det, at der er flere forskellige referencesystemer i spil, typisk et ældre baseret på de første trykte udgaver og et nyere baseret på tekstkritiske udgaver. Hvor det er muligt, bør begge systemer anvendes, således at henvisningen gives efter det oprindelige/ældste system først, og derefter i parentes efter det nyere system.

Hvor det ikke ud fra konteksten er klart, hvem der er forfatter til det skrift, der henvises til, skal det fremgå i forbindelse med henvisningen. Forfatternavne forkortes ikke, men evt. tilnavne udelades oftest.

En tilsvarende formulering findes hos Irenæus (*ModKætt* 4.20.4 jf. Origenes, *ModCels* IV, 68).

Forfatter og titel	Engelsk forkortelse	Dansk titel	Forkortelse
Ambrosius			
<i>De benedictionibus patriarcharum</i>	Patr.	Om patriarkernes velsignelser	Patr
<i>De bono mortis</i>	Bon. mort.	Om døden som et gode	Død
<i>De fuga saeculi</i>	Fug.	Om flugten fra verden	Flugt
<i>De incarnationis domini-cae sacramento</i>	Incarn.	Om Herrens inkarnation som et sakramente	Inkarn
<i>De interpellatione Job et David</i>	Job	Om Jobs og Davids bøn	Job
<i>De Jacob et vita beata</i>	Jac.	Om Jakob og det glade liv	Jak
<i>De mysteriis</i>	Myst.	Om mysterierne	Myst
<i>De paradiso</i>	Parad.	Om paradiset	Parad
<i>De Spiritu Sancto</i>	Spir.	Om Helligånden	Helligånd
<i>Hexaemeron libri sex</i>	Hex.	Hexaëmeron	Hex
Athanasius af Alexandria/den Store			
<i>Apologia ad Constantinum</i>	Apol. Const.	Forsvar over for Konstantin	ForsvKonst
<i>Apologia secunda/Apologia contra Arianos</i>	Apol. sec.	Forsvar over for arianerne	ForsvArian
<i>Contra gentes</i>	C. Gent.	Imod hedningerne	ImodHedn
<i>De incarnatione</i>	Inc.	Om inkarnationen	Inkarn
<i>Epistula ad Adelphium</i>	Ap. Adelph.	Brev til Adelfius	AdelfB
<i>Historia Arianorum</i>	H. Ar.	Arianernes historie	ArianHist

Vita Antonii	Vit. Ant.	Antonius' Liv	AntLiv
Augustin²²			
Confessionum libri XIII	Conf.	Bekendelser ²³	Bekend
Contra Academicos	Acad.	Mod akademikerne ²⁴	Akad
Contra Julianum	C. Jul.	Imod Julian	ImodJul
De anima et eius origine	An. orig.	Om sjælen og dens oprindelse	Sjæl
De beata vita	Beat.	Om det lykkelige liv ²⁵	Lykkel
De bono conjugali	Bon. conj.	Om det gode ægteskab	Ægtesk
De catechizandis rudibus	Catech.	Kristendomsundervisning for begyndere ²⁶	Underv
De civitate Dei	Civ.	Om Guds stad ²⁷	Stad
De consensu evangelistarum	Cons.	Om evangelisternes overensstemmelse	Overenss
De doctrina christiana	Doctr. chr.	Om den kristne lære ²⁸	Lære
De fide et operibus	Fid. op.	Om tro og gerninger	TroGern
De fide et symbolo	Fid. symb.	Om troen og trosbekendelsen ²⁹	Trosbek
De fide rerum quae non videntur	Fid.	Om troen på ting man ikke ser ³⁰	Tro
De Genesi ad litteram	Gen. litt.	Om Første Mosebog bogstaveligt fortolket	GenBogst
De gratia Christi, et de peccato originali	Grat. Chr.	Om Kristi nåde og arvesynden	NådeArves
De gratia et libero arbitrio	Grat.	Om nåden og den frie vilje	Nåde
De haeresibus	Haer.	Om kætteriernes	Kætt
De immortalitate animae	Immort. an.	Om sjælens udødelighed ³¹	SjælUdød
De libero arbitrio	Lib.	Om den frie vilje ³²	Vilje
De magistro	Mag.	Læreren ³³	Lærer
De musica	Mus.	Om musikken	Mus
De natura et gratia	Nat. grat.	Om naturen og nåden	NaturNåde

²² Et udvalg af Augustins prædikener findes i Helge Haystrup, *Svanens sang: Udvalgte prædikener af Augustin* (København: C. A. Reitzel, 1998).

²³ Augustin, *Augustins bekendelser*, oversat af Torben Damsholt (København: Sankt Ansgars Forlag, 2004).

²⁴ Augustin, *Mod akademikerne. Et lykkeligt liv. Verdensordenen*, oversat af Torben Damsholt, Augustins filosofiske dialoger 1 (Frederiksberg: Anis, 1999), 17–94.

²⁵ Augustin, *Mod akademikerne*, 95–122.

²⁶ Augustin, *Kristendomsundervisning for begyndere. Tro, håb og kærlighed - en håndbog*, oversat af Torben Damsholt, Augustins småskrifter om troen 2 (Frederiksberg: Anis, 2005), 12–60.

²⁷ Augustin, *Om Guds Stad*, oversat af Bent Dalsgaard Larsen (Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2002).

²⁸ Bog 4 findes i Aurelius Augustin, *Om den kristne taler*, oversat af Niels W. Bruun (København: Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, 1972).

²⁹ Augustin, *Den sande religion. Nyten af at tro. Troen og trosbekendelsen. Troen på ting man ikke ser*, oversat af Torben Damsholt, Augustins småskrifter om troen 1 (Frederiksberg: Anis, 2004), 119–36.

³⁰ Augustin, *Den sande religion*, 137–48.

³¹ Augustin, *Enetaler. Sjælens udødelighed. Sjælens omfang*, oversat af Torben Damsholt, Augustins filosofiske dialoger 2 (Frederiksberg: Anis, 2000), 68–86.

³² Augustin, *Den frie vilje. Læreren*, oversat af Torben Damsholt, Augustins filosofiske dialoger 3 (Frederiksberg: Anis, 2000).

³³ Augustin, *Den frie vilje*.

De ordine	Ord.	Om verdensordenen ³⁴	Verdens
De peccato originali	Pecc. orig.	Om arvesynden	Arves
De quantitate animae	Quant. an.	Om sjælens omfang ³⁵	SjælOmf
De spiritu et littera	Spir. et litt.	Om ånden og bogstaven ³⁶	ÅndBogst
De Trinitate	Trin.	Om treenigheden	Treenig
De utilitate credendi	Util. cred.	Om nytten af at tro ³⁷	Nytte
De vera religione	Ver. rel.	Om den sande religion ³⁸	SandRel
Enchiridion de fide, spe et caritate	Enchir.	Håndbog i tro, håb og kærlighed ³⁹	Håndb
Epistulae	Ep.	Breve	Brev
Soliloquiorum	Solil.	Enetaler ⁴⁰	Enet

Clemens af Alexandria

Eclogae propheticæ	Ecl.	Uddrag fra Profeterne	Udd
Stromateis	Strom.	Stromata	Strom

Cyprian

De catholicae ecclesiae unitate	Unit. eccl.	Om den almindelig kirkes enhed ⁴¹	Enh
De dominica oratione	Dom. or.	Om Fadervor	Faderv

Euseb/Euseb af Cæsarea

De martyribus Palaestinae	Mart. Pal.	Om de palæstinensiske martyrer ⁴²	Mart
Historia ecclesiastica	Hist. eccl.	Kirkehistorie ⁴³	Hist
Praeparatio evangelica	Praep. ev.	Evangelisk forberedelse	Forb
Vita Constantini	Vit. Const.	Konstantins liv ⁴⁴	KonstLiv

Gregor af Nyssa

		Prædikener over Fadervor ⁴⁵	
Contra fatum	Fat.	Mod skæbnetroen ⁴⁶	
De anima et resurrectione	An. res.	Om sjælen og opstandelsen ⁴⁷	

³⁴ Augustin, *Mod akademikerne*, 123–88.

³⁵ Augustin, *Enetaler*, 87–154.

³⁶ Augustin, *Om Ånden og Bogstaven*, oversat af Helge Haystrup (Fredericia: Credo, 2008). Uddrag i Afdeling for Dogmatik, Aarhus Universitet, *Teologiske tekster: Udvalg af klassiske dogmatiske tekster*, 2. udg. (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2017), 67–81.

³⁷ Augustin, *Den sande religion*, 81–118.

³⁸ Augustin, *Den sande religion*, 13–80.

³⁹ Augustin, *Kristendomsundervisning*, 61–128. Uddrag i Afdeling for Dogmatik, Aarhus Universitet, *Teologiske tekster*, 83–105.

⁴⁰ Augustin, *Enetaler*, 11–67.

⁴¹ Uddrag i Afdeling for Dogmatik, Aarhus Universitet, *Teologiske tekster*, 59–65.

⁴² Euseb, *Kirkehistorien og Om dem, der led martyrdøden i Palæstina*, oversat af Jørgen Ledet Christiansen og Helge Kjær Nielsen, Antikken og Kristendommen 8 (København: Anis, 2011), 457–530.

⁴³ Euseb, *Kirkehistorien og Om dem, der led martyrdøden i Palæstina*, 23–455.

⁴⁴ Euseb, *Konstantins liv*, oversat af Jørgen Ledet Christiansen, Antikken og Kristendommen 11 (Frederiksberg: Anis, 2015).

⁴⁵ Gregor af Nyssa, *Gregor af Nyssa*, redigeret af Anna Marie Aagaard, oversat af Bent Noack og Jørgen Ledet Christiansen (Frederiksberg: Anis, 1994), 44–92.

⁴⁶ Gregor af Nyssa, *Gregor af Nyssa*, 93–112 (Aagaard).

⁴⁷ Gregor af Nyssa, *Gregor af Nyssa*, redigeret af Nils Arne Pedersen, oversat af Jørgen Ledet Christiansen, Antikken og Kristendommen 5 (København: Anis, 2007), 57–154.

Oratio catechetica magna ?	Or. cat. ?	Den kateketiske tale ⁴⁸	
Vita Macrinae	Macr.	Makrinas liv ⁴⁹	Makr
Hippolyt			
Refutatio omnium haeresium (Philosophoumena)	Haer.	Gendrivelse af alle kætteri ⁵⁰	GendrKætt
Traditio apostolica	Trad. ap.	Den apostolske tradition	ApTrad
Irenæus			
Adversus haereses	Haer.	Mod kætterne ⁵¹	ModKætt
Johannes Chrysostomos			
Adversus Judaeos	Adv. Jud.	Mod judaisterne	ModJud
De sacerdotio	Sac.	Om præsteskabet	Præst
Homiliae in Genesim (osv.)	Hom. Gen.	Prædikener over 1 Mose-bog	Præd1Mos (osv.)
Justin Martyr			
Apologia i	1 Apol.	Første apologi ⁵²	1 Apol
Apologia ii	2 Apol.	Anden apologi	2 Apol
Dialogus cum Tryphone	Dial.	Dialog med (jøden) Tryfo ⁵³	Dial
Origenes af Alexandria			
Contra Celsum	Cels.	Mod Celsus	ModCels
De principiis	Princ.	Om de første principper	Princ
Tertullian			
Adversus Judaeos	Adv. Jud.	Mod jøderne	ModJød
Adversus Marcionem	Marc.	Mod Markion	ModMark
Adversus Praxeas	Prax.	Mod Praxeas	ModPrax
Apologeticus	Apol.	Apologi ⁵⁴	Apol
De baptismo	Bapt.	Om dåben	Dåb
De fuga in persecutione	Fug.	Flugt under forfølgelse	Flugt
De oratione	Or.	Om bøn	Bøn

6.2.15 NT-apokryfer og -pseudepigrapher

I den følgende tabel angiver NHC, at skriftet findes i Nag Hammadi-biblioteket, og BG, at skriftet findes hos Berlineragnostikeren. De efterfølgende cifre angiver kodekset.

Tabellen indeholder kun et udvalg af NT-apokryfer og -pseudepigrapher. Fyldigere lister kan findes i *SBLHS* § 8.3.12-13. Tabellen angiver forkortelsespraksis.

Titel	Forkortelse
Abgar og Jesus †	Abg
Andreasakterne †/Andreas' Gerninger	AndrAkt

⁴⁸ Gregor af Nyssa, *Gregor af Nyssa*, 155–233 (Pedersen).

⁴⁹ Gregor af Nyssa, *Gregor af Nyssa*, 15–56 (Pedersen).

⁵⁰ GendrKætt 9,26-27 findes i Ejrnæs, Holst og Müller, *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne*, 572–74.

⁵¹ Bog 5 findes i Anders-Christian L. Jacobsen (red.), *Irenæus: Mod kætterne* (Frederiksberg: Anis, 1999), 87–163.

⁵² Justin, *Justin: Apologier*, oversat af Henrik Pontoppidan Thyssen, Bibel og historie 18 (Århus: Aarhus Universitetsforlag, 1996).

⁵³ Justin, *Justins dialog med jøden Tryfon*, oversat af Jørgen Ledet Christiansen, Niels Hyldahl og Mogens Müller, *Antikken og Kristendommen* 10 (København: Anis, 2012).

⁵⁴ Tertullian, *Tertullianus forsvarsskrift for de kristne*, oversat af Niels Willert, Bibel og historie 15 (Århus: Aarhus Universitetsforlag, 1990).

Apostlenes Brev †	ApBr
Barnabasakterne/Barnabas' Gerninger	BarnAkt
Barnabasevangeliet	BarnEv
Bartolomæusevangeliet	BartEv
Bogen om Marias Fødsel *	MariaFød
Det Hemmelige Markusevangelium †	HemMarkEv
Ebjonitterevangeliet * †	EbjonEv
Egypterevangeliet * †	EgyptEv
Eugnostos' Brev ⁵⁵	Eug (NHC III 3)
Filipsevangeliet ⁵⁶	FiEv (NHC II 3)
Frelseren Hævnes *	FrelsHævn
Frelserens Dialog *	FrelsDial
Frelserens Evangelium ⁵⁷	FrelsEv
Hebræerevangeliet * †	HebrEv
Jakobs Forevangelium * †	JakForEv
Jakobsapokryfen *	JakApokr
Jesu Kristi Visdom (Sofia Jesu Christi) ⁵⁸	SJC (NHC III 4 og BG 3)
Johannes' Spørgsmål *	JohSp
Johannesakterne †/Johannes' Gerninger	JohAkt
Johannesapokryfen	JohApokr
Jordemoderens Fortælling *	JordemFortæl
Josef Tømrers Historie *	Josef
Judasevangeliet ⁵⁹	JudEv
Laodikenserbrevet †	LaodBr
Mariaevangeliet ⁶⁰ *	MariaEv (BG 1)
Markions Evangelium	MarkionEv
Matthias' Traditioner *	MatthiTrad
Nazaræerevangeliet * †	NazarEv
Nikodemusevangeliet *	NikodEv
Paulus i Efesos †	PaulEf
Paulus' Martyrium	PaulMart
Paulus' og Theklas Gerninger †	PaulThekl
Paulus' Åbenbaring	PaulÅb (NHC V 2)
Peters Prædiken */Kerygma Petrou †	PetPræd
Peters Åbenbaring †	PetÅb
Peters' Martyrium	PetMart
Petersakterne †/Peters Gerninger	PetAkt
Petersevangeliet * †	PetEv
Pilatus' Brev til Claudius *	PilBrClaud
Pilatus' Brev til Tiberius *	PilBrTib
Pilatus' Død *	PilDød
Pilatus' Indberetning *	PilIndb
Pilatus' Pågribelse *	PilPågrib

⁵⁵ René Falkenberg og Jesper Hyldahl, *Grundlaget for erkendelse: Teksterne Eugnostos' brev og Sophia Jesu Christi fra Nag Hammadi-biblioteket og Berlineragnostikeren* (Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2003).

⁵⁶ Søren Giversen, *Filipsevangeliet* (København: G.E.C. Gad, 1966).

⁵⁷ Giversen, *Oldkristne tekster 1-2*, 2:321-341.

⁵⁸ Falkenberg og Hyldahl, *Grundlaget for erkendelse*.

⁵⁹ Anders Klostergaard Petersen, Jesper Hyldahl og Einar Thomassen (red.), *Mellem venner og fjender: En folkebog om Judasevangeliet, tidlig kristendom og gnosis*, Antikken og Kristendommen 6 (København: Anis, 2008), 15–38.

⁶⁰ Marianne Aagaard Skovmand, *Mariaevangeliet* (København: Gyldendal, 2017).

Pseudo-Matthæusevangeliet *	Ps-MattEv
Sandhedens Evangelium ⁶¹	SandEv (NHC I 3 og XII 3)
Seneca og Paulus †	SenPaul
Thomas Apostels Skrift om Herrens Barndom *	ThomAp
Thomas Israelits Bog om Herrens Barndom *	ThomIs
Thomas' Barndomsevangelium */Thomas' Barndomsfortælling †	ThomBarndEv
Thomasakterne †/Thomas' Gerninger	ThomAkt
Thomasevangeliet ⁶² * †	ThomEv (NHC II 2)
Tredje Korintherbrev (en del af Brevvekslingen mellem korintherne og Paulus †)	3 Kor

De med * markerede skrifter findes på dansk i Søren Giversen, *De apokryfe Evangelier*, Oldkristne tekster 3 (Herning: Poul Kristensen, 2001).

De med † markerede skrifter findes på dansk i Jørgen Ledet Christiansen og Helge Kjær Nielsen, overs., *Nytestamentlige apokryfer* (København: Det Danske Bibelselskab, 2002).

6.2.16 Klassiske skrifter

De almindeligste skrifter fra udvalgte forfattere angives i tabellen nedenfor. Derudover henvises til *The SBL Handbook of Style* §8.3.14.3. Forkortelser og titler skal, også hvor de ikke foreligger i dansk oversættelse, angives på dansk med den latinske titel i parentes ved første henvisning eller på forkortelseslisten.

Tabellen angiver den forkortelsespraksis, der også bør følges ved skrifter, som ikke er nævnt her.

Flere af de nedenfor nævnte skrifter findes i flere danske oversættelse. I fodnoterne er kun enkelte nævnt og kun fuldstændige oversættelser.⁶³

Hvor det ikke ud fra konteksten er klart, hvem der er forfatter til det skrift, der henvises til, skal det fremgå i forbindelse med henvisningen (jf. 6.2.14). Forfatternavne forkortes ikke, men evt. tilnavne udelades oftest.

Forfatter og titel	Engelsk forkortelse	Dansk titel	Forkortelse
Aristoteles			
<i>De anima</i>	<i>De an.</i>	<i>Om sjælen</i> ⁶⁴	<i>Sjæl</i>
<i>De Interpretatione</i>		<i>Om fortolkning</i> ⁶⁵	<i>Fort</i>
<i>De vita et morte</i>	<i>Vit. mort.</i>	<i>Om liv og død</i> ⁶⁶	<i>LivDød</i>
<i>Ethica eudemia</i>	<i>Eth. eud.</i>	<i>Den eudemianske etik</i>	<i>EudEtik</i>
<i>Ethica nicomachea</i>	<i>Eth. nic.</i>	<i>Den nikomacheiske etik</i> ⁶⁷	<i>NikEtik</i>
<i>Metaphysica</i>	<i>Metaph.</i>	<i>Metafysikken</i> ⁶⁸	<i>Metaf</i>
<i>Physica</i>	<i>Phys.</i>	<i>Fysikken</i>	<i>Fys</i>

⁶¹ Søren Giversen, *Sandhedens evangelium*, Gnostisk bibliotek 1 (København: SphinX, 1990).

⁶² Marianne Aagaard Skovmand, *Thomasevangeliet* (København: Gyldendal, 2018).

⁶³ Uddrag af klassiske, græsk-romerske tekster findes fx i Vagn Duekilde, *Hellas i klassisk tid*, Verdensreligionernes hovedværker (København: Spektrum, 1997); Per Bilde, *Den hellenistisk-romerske verden*, Verdensreligionernes hovedværker (København: Spektrum, 1998).

⁶⁴ Aristoteles, *Om sjælen*, oversat af Søren Porsborg (Frederiksberg: Det lille forlag, 1998).

⁶⁵ Aristoteles, "De Interpretatione", i *Narrativitet*, redigeret af Per Aage Brandt, oversat af Hanne Roer, *Almen semiotik* 3 (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 1991), 11–38.

⁶⁶ Aristoteles, *Tre naturfilosofiske skrifter*, oversat af Michael Vernersen (Århus: Klim, 2015).

⁶⁷ Aristoteles, *Den Nikomacheiske etik*, oversat af Niels Møller (Frederiksberg: Det lille forlag, 1995).

⁶⁸ Aristoteles, *Metafysik*, oversat af Michael Vernersen (Aarhus: Klim, 2021).

Poetica	Poet.	Poetikken ⁶⁹	Poet
Problemata	Probl.	Problemerne	Probl
Rhetorica	Rhet.	Retorik ⁷⁰	Ret
Cicero⁷¹			
De divinatione	Div.	Om spådomskunsten	Spådom
De fato	Fat.	Om skæbnen	Skæb
De finibus bonorum et malorum	Fin.	Om det højeste mål for godt og ondt	Mål
De legibus	Leg.	Om lovene	Love
De natura deorum	Nat. d.	Om gudernes natur	GudNat
De officiis	Off.	Om den rette handlemåde	Handl
De optimo genere oratorum	Opt. gen.	Om den bedste slags talere	BedstTaler
De oratore	De or.	Om taleren	Taler
De republica	Rep.	Om staten	Stat
Herodot			
Historiae	Hist.	Historie	Hist.
Hesiod⁷²			
Opera et dies	Op.	Værker og dage	Værk
Scutum	Scut.	Skjold	Skjold
Theogonia	Theog.	Teogoni	Teog
Homer			
Ilias	Il.	Iliaden ⁷³	Il
Odyssea	Od.	Odysseen ⁷⁴	Od
Lukian			
De morte Peregrini	Peregr.	Om Peregrinos endeligt	Peregr
Ovid			
Metamorphoses	Metam.	Metamorfoser ⁷⁵	Metam
Platon⁷⁶			
Alcibiades II	2 Alc.	Den anden Alcibiades	2 Alk
Alcibiades major	Alc. maj.	Alcibiades	Alk
Amatores	Amat.	Rivalerne	Riv
Apologia	Apol.	Sokrates' Forsvarstale	Forsv
Charmides	Charm.	Charmides	Charm
Clitopho	Clit.	Kleitophon	Kleit
Cratylus	Crat.	Kratylos	Krat
Critias	Crit.	Kritias	Krit
Crito	Crit.	Kriton	Krit
Epinomis	Epin.	Epinomis	Epin
Epistulae	Ep.	Breve	Breve
Euthydemus	Euthyd.	Euthydemos	Euthyd

⁶⁹ Aristoteles, *Poetikken*, oversat af Niels Henningsen (Frederiksberg: Det lille forlag, 2004)

⁷⁰ Aristoteles, *Retorik*, oversat af Thure Hastrup (København: Museum Tusculanum, 1996).

⁷¹ Bl.a. M. Tullius Cicero, *Filosofiske skrifter*, oversat af Franz Blatt, Thure Hastrup og Per Krarup, 5 bd. (København: Gad, 1969-1972); M. Tullius Cicero, *Retoriske skrifter*, oversat af Thure Hastrup, Mogens Leisner-Jensen og Jacob Isager, 3 bd. (Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2003).

⁷² Hesiod, *Theogonien. Værker og dage. Skjoldet*, oversat af Lene Andersen (København: Gyldendal, 1979).

⁷³ Homer, *Homers Iliade med ledsager*, oversat af Otto Steen Due (København: Gyldendal, 2019).

⁷⁴ Homer, *Homers Odysse med ledsager*, oversat af Otto Steen Due (København: Gyldendal, 2019).

⁷⁵ Ovid, *Ovids Metamorfoser med ledsager*, oversat af Otto Steen Due (København: Gyldendal, 2020).

⁷⁶ Platon, *Samlede værker i ny oversættelse*, redigeret af Jørgen Mejer og Chr. Gorm Tortzen, 6. bd. (København: Gyldendal 2009-2015).

Euthyphro	Euthyphr.	Euthyphron	Euthyphr
Gorgias	Gorg.	Gorgias	Gorg
Hipparchus	Hipparch.	Hipparchos	Hipparch
Hippias major	Hipp. maj.	Den store Hippias	St Hipp
Hippias minor	Hipp. min.	Den lille Hippias	Ll Hipp
Ion	Ion	Ion	Ion
Laches	Lach.	Laches	Lach
Leges	Leg.	Love	Lov
Lysis	Lys.	Lysis	Lys
Menexenus	Menex.	Menexenos	Menex
Meno	Men.	Menon	Men
Minos	Min.	Minos	Min
Parmenides	Parm.	Parmenides	Parm
Phaedo	Phaed.	Phaidon	Phaid
Phaedrus	Phaedr.	Phaidros	Phaidr
Philebus	Phileb.	Philebos	Phileb
Politicus	Pol.	Statsmanden	Statsm
Protagoras	Prot.	Protagoras	Prot
Respublica	Resp.	Staten	Stat
Sophista	Soph.	Sofisten	Sof
Symposium	Symp.	Symposion	Symp
Theaetetus	Theaet.	Theaitetos	Thaeit
Theages	Theag.	Theages	Theag
Timaeus	Tim.	Timaíos	Tim

Plinius den Yngre

Epistulae	Ep.	Breve ⁷⁷	Breve
-----------	-----	---------------------	-------

Plinius den Ældre

Naturalis historia	Nat.	Naturhistorie ⁷⁸	Nat
--------------------	------	-----------------------------	-----

Plutarch

Moralia	Mor.	Moral	Mor
---------	------	-------	-----

Seneca den Yngre

De beneficiis	Ben.	Om velgerninger	Velg
De brevitate vitae	Brev.	Om livets korthed	Korth
De clementia	Clem.	Om mildhed	Mildh
De ira	Ira	Om vrede	Vred
De tranquillitate animi	Tranq.	Om sindsro	Sind

Sveton⁷⁹

Divus Augustus	Aug.	Den guddommelig Augustus	Aug
Divus Claudius	Claud.	Den guddommelige Claudius	Claud
Divus Julius	Jul.	Den guddommelige Julius	Jul
Divus Titus	Tit.	Den guddommelige Titus	Tit
Domitianus	Dom.	Domitian	Dom
Gaius Caligula	Cal.	Gajus Caligula	Cal
Galba	Galb.	Galba	Galb
Nero	Nero	Nero	Nero
Otho	Otho	Otho	Otho

⁷⁷ Plinius Caecilius Secundus, *Udvalg af den yngre Plinius' brevveksling*, oversat af C. M. Rosenberg (København: Munksgaard, 1959).

⁷⁸ Nat 73 (15,4) findes i Ejrnæs, Holst og Müller, *Dødehavsskrifterne og de antikke kilder om essæerne*, 560–61.

⁷⁹ Sueton, *Julius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula*, oversat af A. B. Drachmann, *Romerske kejsere 1* (København: Thaning & Appel, 1977); Sueton, *Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasian, Titus, Domitian*, oversat af A. B. Drachmann, *Romerske kejsere 2* (København: Thaning & Appel, 1977).

Tiberius	Tib.	Tiberius	Tib
Vespasianus	Vesp.	Vespasian	Vesp
Vitellius	Vit.	Vitellius	Vit
Tacitus			
Annales	Ann.	Annaler	Ann
Germania	Germ.	Germanien ⁸⁰	Germ
Vergil			
Aeneid	Aen.	Æneiden	Æneid

For flere af disse skrifter gælder det, at der er forskellige referencesystemer i spil, typisk et ældre baseret på de første trykte udgaver og et nyere baseret på tekstkritiske udgaver. Hvor det er muligt, bør begge systemer anvendes, således at henvisningen gives efter det oprindelige/ældste system først, og derefter i parentes efter det nyere system.

Ved henvisninger til Aristoteles' skrifter skal angives titel (forkortet jf. tabellen ovenfor), bog (romertal) og kapitel samt side, spalte (a eller b) og linje i August Immanuel Bekkers *Aristotelis Opera* (1831-1870). Denne er *public domain* og kan findes på nettet,⁸¹ og disse oplysninger angives også i de fleste moderne udgaver/oversættelser. En henvisning vil se således ud:

Probl XVII.3, 916a37-39.

Probl XIX.18, 918b40-919a8.

Ved henvisninger til Platons skrifter angives titel (forkortet jf. tabellen ovenfor) samt sidetal og sideinddeling (a-e) i Henricus Stefanus' *Platonis opera quae extant omnia* fra 1578. Stefanus-numrene er fortløbende gennem alle Platons skrifter, og Platons skrifter er ikke yderligere inddelt i vers eller linjer. En henvisning vil se således ud:

Phaid 93a.

Der findes desuden til Platons skrifter en inddeling i kapitler, der følger tekstens mening og ikke dens længde. Men begge systemer er internationale, og Stefanus-numrene anbefales.

6.2.17 Koranen

Koranen forkortes med Koran (ikke kursiveret), og koranvers angives på samme måde som bibelvers (dvs. Koran 3,1 for sura 3 vers 1, jf. 5.1).

6.2.18 Thomas Aquinas

Aquinas' *Summa theologiae/Summa theologica* består af tre dele, hvoraf anden del er underinddelt i to, og et supplement. Alle henvisninger bør angives med arabertal.

Del (dansk)	Del (latin)	Latinsk forkortelse	Dansk forkortelse
Første del	Pars Prima	Ia eller I	1
Første del af anden del	Prima Secundae	Ia IIae eller I-II	2.1
Anden del af anden del	Secunda Secundae	IIa IIae eller II-II	2.2
Tredje del	Pars Tertia	IIIa eller III	3
Supplement	Supplementum	IIIa Suppl. eller Suppl.	Suppl.

⁸⁰ Publius Cornelius Tacitus, *Germaniens historie, geografi og befolkning*, oversat af Niels W. Bruun og Allan A. Lund, 2 bd. (Århus: Wormianum, 1974).

⁸¹ Se fx <https://archive.org/details/Bekker1831/> (bind 1) og <https://archive.org/details/aristotelisopera02arisrich/> (bind 2).

Hver del er inddelt i spørgsmål og artikler/svar. Også her bør alle henvisninger angives med arabertal og uden forkortelser som ”q.” og ”a(rts.)”.

En henvisning til artikel 2 under spørgsmål 28 i del 1 bør således angives som

Thomas Aquinas, *Summa theologia* 1:28.2.

mens en henvisning til artikel 1-2 under spørgsmål 145 i anden del af anden del bør angives som

Thomas Aquinas, *Summa theologia* 2.2:145.1-2.

Oversættelse angives som vist under 5.2.3.

På litteraturlisten anføres den udgave af *Summa theologiae/theologica* (den anførte titel skal svare til titelbladet), der er citeret fra, under ”Aquinas, Thomas”, hvad enten det er en latinsk (evt. i egen oversættelse) eller en oversættelse.

Hvis *Summa theologiae/theologica* anvendes ofte, kan forkortelsen *ST* evt. anvendes og tilføjes til forkortelseslisten (→6.2.23).

6.2.19 Martin Luther

Der henvises til *Weimarer Ausgabe* med disse forkortelser:

Forkortelse	På forkortelseslisten angives
WA	Luther, Martin. <i>D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe (Weimarer Ausgabe)</i> . 73 bd. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1883-2009.
WA B	Luther, Martin. <i>D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe. Briefwechsel (Weimarer Ausgabe)</i> . 18 bd. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1930-1985.
WA TR	Luther, Martin. <i>D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe. Tischreden (Weimarer Ausgabe)</i> . 6 bd. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1912-1921.
WA DB	Luther, Martin. <i>D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe. Deutsche Bibel (Weimarer Ausgabe)</i> . 12 bd. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1906-1961.

Side- og linjetal angives med arabertal.

En henvisning til *En sermon om dåben* (1519) i sin helhed angives fx som

WA 2:727-737.

mens der ved et citat også bør henvises til de pågældende linjer:

WA 2:727,15-19.

WA 2:729,34-730,2.

Nogle WA-bind er underinddelt i halv- og kvartbind. Disse angives som

WA 10.1.1	WA 30.1	WA 34.2	WA 55.1
WA 10.1.2	WA 30.2	WA 39.1	WA 55.2
WA 10.2	WA 30.3	WA 39.2	
WA 10.3	WA 31.1	WA 40.1	WA DB 9.1
WA 17.1	WA 31.2	WA 40.2	WA DB 9.2
WA 17.2	WA 34.1	WA 40.3	WA DB 10.1

6.2.20 *Karl Barth*

Titel	Forkortelse	På forkortelseslisten angives fx
<i>Die kirchliche Dogmatik</i>	KD	Barth, Karl. <i>Die kirchliche Dogmatik</i> . 9. udg. 13 bd. Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 1950-1979.
<i>Church Dogmatics</i>	CD	Barth, Karl. <i>Church Dogmatics</i> . 2. udg. 13 bd. Peabody, MA: Hendrickson, 2010.

KD/CD er inddelt i bind og halvbind. Disse angives som 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4.

Jf. i øvrigt omtalen i afsnit 5.2.2.

6.2.21 *Koncildokumenter*

Dokumenterne fra Andet Vatikanerkoncil kan, hvis de anvendes hyppigt, forkortes:

<i>Apostolicam actuositatem</i>	AA
<i>Ad gentes</i>	AG
<i>Christus Dominus</i>	CD
<i>Dignitatis humanae</i>	DH
<i>Dei verbum</i>	DV
<i>Gravissimum educationis</i>	GE
<i>Gaudium et spes</i>	GS
<i>Inter mirifica</i>	IM
<i>Lumen gentium</i>	LG
<i>Nostra aetate</i>	NA
<i>Orientalium Ecclesiarum</i>	OE
<i>Optatam totius</i>	OT
<i>Perfectae Caritatis</i>	PC
<i>Presbyterorum Ordinis</i>	PO
<i>Sacrosanctum Concilium</i>	SC
<i>Unitatis redintegratio</i>	UR

6.2.22 *Trosbekendelser*

De oldkirkelige trosbekendelser og den augsburgske bekendelse kan forkortes på denne måde. Forkortelsen kursiveres ikke. Om kursivering af trosbekendelsernes titler, se 2.2.8.

<i>(Symbolum) Romanum</i>	R
<i>(Symbolum) Apostolicum</i>	T
<i>(Symbolum) Nicænum</i>	N
<i>(Symbolum) Nicæno-Constantinopolitanum</i>	C
<i>(Symbolum) Athanasianum</i> eller <i>(Symbolum) Quicumque</i>	Q
<i>Confessio Augustana</i>	CA

6.2.23 *Hyppigt anvendte værker*

Hyppigt anvendte værker kan forkortes. Ved første henvisning til værket skal forkortelsen angives sammen med alle bibliografiske oplysninger. Forkortelsen kan efterfølgende både placeres i teksten eller i fodnoterne.

Det anbefales at holde igen med denne praksis og kun bruge den til opslagsværker, tekst-samlinger og i tilfælde, hvor samme værk eller flere værker af samme forfatter anvendes ofte.

6.3 Sekundærkilder

Forkortelser af sekundærkilder skal følge oversigterne i *The SBL Handbook of Style* §8.4 og sekundært *Internationales Abkürzungsverzeichnis für Theologie und Grenzgebiete*, 3. udg. (Berlin: de Gruyter, 2014). Herunder listes danske kilder og en række tilføjelser. Alle forkortelser skal angives på bogens forkortelsesliste. For værker af lignende karakter, som ikke findes på disse to lister, anbefales det efter samme principper at lave en dækkende forkortelse, som ikke i forvejen anvendes.

Forkortelser af sekundærkilder kursiveres, når der er tale om værkstitler og tidsskrifter, men ikke når der er tale om bogserier.

AJut	Acta Jutlandica
AJutH	Acta Jutlandica, Humanistisk serie (Humanities Series)
AJutT	Acta Jutlandica, Teologisk serie
ATDan	Acta Theologica Danica
BiKier	Bibliotheca Kierkegaardiana
BoH	Bibel og Historie (København/Aarhus Universitetsforlag)
BSLK	Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche. Hg.v. Deutschen Evangelischen Kirchenausschuß. Göttingen, 2010 (13. udg.)
DDS	<i>Den Danske Salmebog</i>
DKNT	Dansk Kommentar til Det Nye Testamente
DTT	<i>Dansk Teologisk Tidsskrift</i>
DTTTS	Dansk Teologisk Tidsskrift, 2. afdeling, Teologiske studier
DTTK	<i>Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke</i> (2008-2024, siden STTK)
FBE	Forum for Bibelsk Eksegese
GBL	<i>Gads Bibel Leksikon</i>
HeIS	Hellenismestudier
Hiphil	<i>Hiphil</i> (2004-2010)
HiphilN	<i>Hiphil Novum</i> (2014-2020)
HT(D)	<i>Historisk tidsskrift</i> (København)
KHS	Kirkehistoriske samlinger
KHS(K)	Kirkehistoriske studier
KNT(U)	Kommentar till Nya Testamentet (Uppsala)
KSMS	Kierkegaard Studies Monograph Series
KSYB	Kierkegaard Studies Yearbook
Mission	<i>Mission. Nordisk missions tidsskrift</i> (1971-1998, siden NyM)
NSKAR	Nordisk Serie for Kristen Apologetik og Religionsfilosofi
NMT	<i>Nordisk missions-tidsskrift</i> (1890-1970, siden Mission)
NordT	<i>Nordisk Teologi</i> (2006-2010)
NTM	<i>Norsk Tidsskrift for Misjon</i> (1948-2008, siden NTMV)
NTMV	<i>Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap</i>
NTT	<i>Norsk Teologisk Tidsskrift</i> (-2012)
NyM	<i>Ny Mission</i> (Dansk Missionsråd)
SANt	<i>Studia Aarhusiana Neotestamentica</i>
SEEJ	<i>Scandinavian Evangelical E-journal</i> (2010-2014)

SEEJNTS	Scandinavian Evangelical E-journal for New Testament Studies
SEÅ	Svensk Exegetisk Årsbok
SJOT	Scandinavian Journal of the Old Testament
SKS	Søren Kierkegaards Skrifter, 55 bd. (København: Gad, 1997-2013)
SKS-E	Søren Kierkegaards Skrifter, elektronisk udgave (sks.dk)
STTK	Skandinavisk Tidsskrift for Teologi og Kirke
TeolSt	Teologiske studier (Århus, 1973-1982)
TT(N)	Teologisk Tidsskrift (Oslo, 2012-)
TTDF	Theologisk tidsskrift for den danske folkekirke
TTKi	Tidsskrift for Teologi og Kirke (1930-2012)
UngT	Ung Teologi

6.4 Bibeloversættelser

På denne liste anføres de mest almindelige engelske og danske bibeloversættelser. De anvendte forkortelser anføres på bogens forkortelsesliste.

ASV	American Standard Version (1901)
B20	Bibelen 2020
BPH	Bibelen på Hverdagsdansk (1992, 2007)
CEB	Common English Bible (2011)
DO92	Den autoriserede danske oversættelse (1992); apokryferne oversat 1998
ESV	English Standard Version (2001, rev. 2007, 2011, 2016)
GT31	Den autoriserede danske oversættelse af Det Gamle Testamente (1931)
KJV	King James Version (1611, 1769)
MSG	The Message (2002)
NASB	New American Standard Bible (1971, 1995, 2020)
NET	New English Translation (2005)
NETS	New English Translation of the Septuagint (2007)
NIV	New International Version (1978, 1984, 2011)
NKJV	New King James Version (1982)
NRSV	New Revised Standard Version (1989)
NT07	Den autoriserede danske oversættelse af Det Nye Testamente (1907)
NT48	Den autoriserede danske oversættelse af Det Nye Testamente (1948)

7 Ændringer i forhold til tidligere udgaver

Udgave 0.2, marts 2023:

Rettet fejl i 2.1.2.

Tilføjet afsnit om trosbekendelser i 2.2.8.

Tilføjet nyt afsnit 6.2.21 om trosbekendelser.

Tilføjet afsnit i 5.1.2 om forskudt versering og kapitelnummerering.

Udgave 0.3, oktober 2023:

Rettet fejllenhvisning i 6.2.17.

Tilføjet punkt om *Symbolum Athanasianum* i 6.2.22.

Udgave 0.4, januar 2025:

Opdatering af liste over forkortelse af sekundærkilder i 6.3.

Tilføjet nyt afsnit 6.2.12 om papyrusser.